

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

РУДЕНЧЕНКО АЛЛА АНДРІЇВНА

УДК 378.147.091.33:(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ
ЕТНОДИЗАЙНУ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ
МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

**13.00.02 – теорія та методика навчання
(технічні дисципліни)**

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Тименко Володимир Петрович,
учений секретар відділення професійної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України.

Офіційні опоненти: член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор
Бутенко Володимир Григорович,
професор кафедри загальноправових та суспільно-гуманітарних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ;

доктор педагогічних наук, професор
Титаренко Валентина Петрівна,
декан факультету технологій та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

доктор педагогічних наук, професор
Оршанський Леонід Володимирович,
завідувач кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Захист відбудеться 28 лютого 2017 року о 11.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 27 січня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. П. Малезик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Глобалізація як загальний і різнобічний процес культурної, ідеологічної й економічної інтеграції держав, державних об'єднань, національних і етнічних спільнот є супутнім явищем у сучасній цивілізації. Глобалізаційні процеси вимагають трансформації традиційної соціокультурної організації суспільства в єдину для всіх культурно-цивілізаційну модель. Прискорений розвиток науки, техніки та технологій зумовлює все відчутніше прагнення народів зберегти власну культурну ідентичність, споконвічну спадщину, оскільки глобалізація спричиняє домінування безособистісного начала над особистісним, призводить до занепаду етнічних цінностей. Нині у світі все інтенсивнішим стає антиглобалізаційний рух різних етнічних спільнот, що прагнуть зберегти національну своєрідність культури, мистецтва, освіти. Особливе місце в антиглобалізаційному русі належить вищим мистецьким закладам, які здійснюють підготовку у сфері архітектонічного мистецтва, зокрема архітектурі, дизайні, декоративно-прикладному мистецтві. Саме такі просторові види мистецтв гармонійно поєднують функціональні й естетичні характеристики, увиразнюють етнічну художньо-матеріальну культуру, національну за змістом, формою та декором.

Відбуваються радикальні зміни в національній освіті, зумовлені ухваленням Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) та впровадженням положень «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.). Постає об'єктивна потреба у підвищенні рівня національної свідомості, етнічної ідентичності у студентів вітчизняних вищих мистецьких закладів, створенні освітнього середовища, сприятливого для розвитку їхнього творчого потенціалу. З іншого боку, євроінтеграційні процеси вимагають розбудови системи українських національних цінностей на рівні європейських стандартів, забезпечення економічного зростання, піднесення екологічної й етнічної культури, сприятливих для сталого суспільно-економічного розвитку. У сучасному зарубіжному етнодизайні національно своєрідними за формою є ландшафти, інтер'єри, костюми, технічні конструкції, які вирізняються етнічною своєрідністю стилів, що гармонійно поєднують функціональні й естетичні характеристики.

Сучасна дизайн-освіта у вищих мистецьких навчальних закладах має ґрунтуватися на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Необхідною є модернізація системи вищої мистецької освіти, виокремлення в ній ролі та місця етнодизайну, створення педагогічно доцільних умов для виявлення і підтримки етнічної ідентичності студентів вищих мистецьких навчальних закладів засобами архітектонічних видів мистецтв. Розроблення теоретичних і методичних основ навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів сприятиме розвитку української художньо-технічної еліти. Адже етнодизайн, як важливий напрям художньо-технічної творчості, передбачає навчання студентів як мистецьких, так і технічних вищих навчальних закладів різноманітних сучасних технологій художнього і технічного проектування, конструювання та моделювання у поєднанні з етнічними традиціями.

В умовах глобалізації важливим завданням мистецьких навчальних закладів стає підготовка фахівців, які б вільно володіли регіональними художніми техніками формотворення та декорування. З урахуванням проблеми дослідження

проаналізовано значну кількість теоретичних джерел, присвячених історичним, теоретичним і прикладним питанням українського народного декоративно-прикладного мистецтва і сучасного етнодизайну. Зокрема, розглянуто наукові праці Є. Антоновича, Л. Данченко, Л. Жоголь, П. Жолтовського, А. Жук, Я. Запаса, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кари-Васильєвої, Т. Косміної, Ю. Лащук, К. Матейко, В. Могилевського, О. Найдена, О. Ноги, Б. Тимківа, В. Самойловича, М. Селівачова, М. Станкевича, В. Титаренко, О. Федорука, В. Щербака та ін.

З'ясовано, що етнодизайну як мистецтву формотворення і тиражування виробничої продукції з урахуванням українського етнічного стилю приділяється увага з боку лише окремих дослідників. Так, різні аспекти етнодизайну висвітлено у працях В. Бутенка, А. Бровченка, В. Жлудько, Л. Корницької, А. Крижанівського, Е. Муртазаєвої, Л. Оршанського, В. Тименка, М. Чумаченко та ін. Ці науковці приділяють значну увагу навчанню і вихованню молоді на засадах національної культури, традиційного і сучасного декоративно-прикладного мистецтва. У науковців-педагогів А. Бровченка, Л. Корницької, Е. Муртазаєвої, М. Чумаченко предмет дослідження має безпосереднє відношення до етнодизайну.

Методичні засади навчання дизайну студентів вищих навчальних закладів розкрито у працях О. Баніт, Н. Колесник, В. Корсунського, М. Курача, Л. Оружої, М. Пагути, О. Плуток, М. Погодіна та ін. Однак теоретичні і методичні основи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів згадані автори не досліджували.

Генезу й історичну ретроспективу розвитку дизайн-освіти досліджували Г. Гребенюк, Р. Силко, П. Татіївський, В. Тягур, О. Фурса та ін. Окремі проблеми теорії, методології та методики дизайн-освіти висвітлювали О. Боднар, О. Бойчук, В. Бовсунівський, О. Генісаретський, І. Голод, В. Даниленко, В. Єльков, І. Загарян, А. Король, В. Костенко, Д. Лебедєв, Ю. Легенький, Г. Максименко, С. Мигаль, Е. Мисько, В. Прусак, С. Рибін, М. Селівачов, А. Симонік, Р. Студницький, І. Цідило, А. Чебикін, А. Шевченко, Р. Шмагало, В. Шостя, М. Яковлев та ін. Однак ці автори не ставили за мету дослідження сучасного вітчизняного і зарубіжного етнодизайну, теоретичне обґрунтування особливостей регіональних стилів формотворення етнокультурного середовища, а також методики навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Вплив народного мистецтва на розвиток свідомості особистості, естетичних смаків, моральних цінностей був предметом наукових інтересів В. Бутенка, І. Зязюна, Г. Васяновича, В. Титаренко, В. Фіголя та ін. У контексті мистецької освіти ця проблема досліджувалася Є. Марковим, Л. Масол, Н. Миропольською, О. Ростовським, О. Рудницькою, Г. Тарасенко та ін. Не зважаючи на те, що народні художні промисли, декоративно-прикладне мистецтво, дизайн у значній мірі відображені в змісті навчання студентів вищих мистецьких навчальних закладів, дослідники недостатньо розглядали їх на засадах інтегрованого, інтердисциплінарного підходів як субдисциплін етнодизайну. Проблемі розвитку національної й етнічної ідентичності засобами етнодизайну спеціальні дослідження українських науковців також ще не присвячувалися.

Все виразнішими стають суперечності між теоретико-методичними засадами навчання дизайну у зарубіжних і вітчизняних вищих мистецьких навчальних закладах. Для зарубіжних методик навчання дизайну студентів характерна

взаємодоповнюваність художнього проектування, технічного конструювання та технологій виготовлення, тому дизайн розглядається як засіб формотворення для тиражування в технологічних процесах. Натомість у переважній більшості вітчизняних вищих навчальних закладів програмове та навчально-методичне забезпечення з дизайну зорієнтоване на суто мистецьку підготовку та розробляється без урахування специфічного напрямку з етнодизайну. Тому в зарубіжних методиках дизайн є субдисципліною технологій, а у вітчизняних методиках – образотворчого мистецтва.

У новому вітчизняному Класифікаторі професій визначені такі спеціальності у галузі дизайну: дизайнер-виконавець (художник-конструктор) – освітньо-кваліфікаційний рівень «Молодший спеціаліст» (КОД КП 3471); дизайнер (художник-конструктор) – освітній ступінь «Бакалавр» (КОД КП 2452.2); дизайнер-дослідник і мистецтвознавець (образотворче, декоративно-прикладне мистецтво) – освітній ступінь «Магістр» (КОД КП 2452.1). Однак аналіз освітніх програм цих спеціальностей показав, що декоративно-прикладному мистецтву, як пріоритетному джерелу розвитку українського національного дизайну, відводиться другорядне значення. Також мають місце суперечності між теорією і практикою етнодизайну. Не зважаючи на те, що етнодизайн як напрям сучасного дизайну є мистецтвом формотворення предметного середовища на засадах гармонійного поєднання краси і доцільності, наукові дослідження проблем етнодизайну на засадах середовищного підходу донині не розглядалися. Крім цього, у теорії дизайн-освіти недостатньо обґрунтовано такі поняття, як «етнодизайн», «етнічний стереотип», «етнічна ідентичність», «етнічне середовище» та ін.

Хоча Закон України «Про народні художні промисли» (2001 р.) й регулює правові, організаційні та економічні відносини у художньо-промисловій галузі, визначає статус підприємств народних художніх промислів, засади їхньої діяльності і спрямований на охорону, відродження, збереження та розвиток народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу, однак донині не визначена парадигма, не виокремлена методологія, науково не обґрунтована концепція навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів. У зв'язку з цим, народні художні промисли, декоративно-прикладне мистецтво, циклічні календарно-обрядові свята українців ще не стали субдисциплінами етнодизайну як інтегрованого курсу для студентів вищих мистецьких навчальних закладів. У методиці навчання етнодизайну не обґрунтовано такі її необхідні та достатні компоненти, як: мета, зміст, організаційні форми взаємодії учасників навчального процесу, сукупність способів, прийомів і засобів методичного впливу на студентів.

Таким чином, наявність виокремлених суперечностей методологічного й емпіричного характеру, відсутність концептуальних, системних і фундаментальних досліджень з теорії і практики навчання етнодизайну майбутніх фахівців у галузі художньо-технічного проектування зумовили вибір теми дослідження: **«Теоретичні і методичні засади навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до плану науково-дослідницьких робіт Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка та є складовою

наукової теми кафедри дизайну «Теоретико-методологічні засади розвитку дизайну як соціологічного, культурологічного та педагогічного феномену».

Тема дисертації затверджена вченою радою Інституту обдарованої дитини НАПН України (протокол № 2 від 28.02.2011 р.) та погоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 29.11.2011 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів та шляхів її реалізації в дизайн-освітньому середовищі України.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Здійснити ретроспективний аналіз розвитку вітчизняної і зарубіжної дизайн-освіти.
2. Проаналізувати теорію і практику навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів.
3. Уточнити формулювання сутності понять «етнодизайн», «етнічна ідентичність».
4. Обґрунтувати теоретичну модель освітнього середовища з етнодизайну у вищих мистецьких навчальних закладах.
5. З'ясувати особливості середовищного підходу до розвитку етнічної ідентичності у студентів вищих мистецьких навчальних закладів засобами етнодизайну.
6. Розробити й апробувати методичну систему навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів.
7. Узагальнити результати експериментального дослідження і визначити шляхи їх впровадження у дизайн-освітньому середовищі України.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх дизайнерів у вищих мистецьких навчальних закладах.

Предмет дослідження – методична система навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах.

Концепція дослідження. Підготовка фахівців у галузі етнодизайну є обов'язковим компонентом освітнього процесу у вищих мистецьких навчальних закладах, що ґрунтується на засадах сталого розвитку суспільства з його трьома основними складовими – екологічною, економічною та етнокультурною, які за принципом потрійності поєднуються в етнодизайні. Етнокультурна складова увиразнюється в формотворенні та декоруванні творів декоративно-прикладного мистецтва, екологічна – в природоцентричній, сакральній, космогонічній спрямованості циклічних календарно-обрядових свят; економічна – у відродженні та розвитку традиційних народних художніх промислів.

Отже, основними джерелами розвитку етнодизайну за науковим напрямом сталого розвитку є автентичні традиції декоративно-прикладного мистецтва, циклічних календарно-обрядових свят і народних художніх промислів. В сучасних умовах вони вимагають відродження і розвитку засобами етнодизайну в кожному історико-етнографічному регіоні України.

З огляду на визначальну роль природних ландшафтів для виникнення та розвитку традиційних етносів, важливим є середовищний (інвайронментальний)

підхід до навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів. Тому необхідно врахувати теоретичні положення інвайронментальної педагогіки та психології у процесі обґрунтування теоретичної моделі дизайн-освітнього середовища у вищих мистецьких навчальних закладах.

Розроблення методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів має ґрунтуватися на засадах взаємодоповнення дизайну і технологій. Впровадження етнодизайну в процес підготовки фахівців-дизайнерів передбачає активне використання багатомістової спадщини українського мистецтва в сучасному дизайні, що призведе до його збагачення та подальшого розвитку, неперервності народних традицій, які органічно увійдуть у сучасність, набуваючи нового живого змісту в сучасних матеріалах і технологіях, що використовуються для навчання студентів та виконання ними творчих проєктів.

Розроблення методичної системи навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких освітніх закладах передбачає дотримання таких основних принципів:

а) *автентичності*, який полягає у передачі студентам інформації щодо витоків українського декоративно-прикладного мистецтва, циклічних календарно-обрядових свят, художніх народних ремесел;

б) *конструктивності*, що спрямований на розвиток конструктивного мислення студентів, формування уявлень про автентику у формотворенні, декоративності, орнаментиці, колористиці, якими досягається гармонійне поєднання форми і декору художнього виробу в етнічному стилі;

в) *проєктувальної майстерності*, що зумовлюється компетентністю з проєктної та художньо-виконавської культури; володінням способами, прийомами і засобами моделювання і конструктивного вирішення предметно-просторового середовища, а також художньо-технологічними прийомами виготовлення та декорування виробів з урахуванням регіональних особливостей.

Гіпотеза дослідження. Ефективність навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів істотно підвищиться, якщо: 1) теорія і практичний досвід навчання етнодизайну буде розглядатися у педагогічній науці і професійному навчанні на засадах середовищного (інвайронментального) підходу; 2) етнодизайн як напрям дизайн-освіти буде розглядатися в контексті технологій, а не образотворчого мистецтва; 3) методична система навчання етнодизайну майбутніх фахівців створюватиметься з урахуванням замовлення держави на цю спеціальність згідно з Класифікатором професій, а саме: зміст навчання магістрів відповідатиме КОДу КП 2452.1 – дизайнер-дослідник; мистецтвознавець з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва; зміст навчання бакалаврів (за видами) – КОДу КП 2452.2 – дизайнер (художник-конструктор); зміст навчання молодших спеціалістів (за видами) – КОДу КП 3471 – дизайнер-виконавець (художник-конструктор); 4) враховуватимуться природні здібності студентів типу «художники-графіки» до художнього проєктування на площині, декорування в етнічному стилі готових форм виробів тощо, з одного боку, та природні здібності студентів типу «художники-конструктори» до формотворення у просторі, пошукового макетування нових конструкцій засобами художніх технік оброблення пластичних матеріалів тощо, з іншого.

Методологічна основа дослідження. Для розроблення наукових положень дослідження обрано методологію біоенергетичного та географічного детермінізму –

соціобіологічного розуміння етносу, що представлена у вітчизняній науці концепцією Л. Гумільова, який вважає етноси природним, біологічним феноменом. Соціобіологічне розуміння свого етносу досягається методами самопізнання й етнічної самоідентифікації – адекватного розуміння особистістю культури свого етносу, підтримка органічної єдності зі своїм ландшафтом, середовищем. Критерієм оцінювання природовідповідної діяльності етносів, ефективності етнодизайну як засобу самопізнання представників етносу є взаємодія людини та природи, етносу і ландшафту. Зокрема, для обґрунтування методології самопізнання актуалізовано положення вчення В. Вернадського про «живу матерію» біосфери, яка трансформується в ноосферу, внутрішньо-особистісну якість етнічної ідентичності. Завдяки етнічній ідентичності майбутні дизайнери стають спроможними майстерно перетворювати матерію у витончені художньо-естетичні форми та декор з урахуванням регіональних особливостей.

Основоположними для методології самопізнання обрано також положення теорії «пасіонарності» Л. Гумільова. Зокрема, обґрунтовано пасіонарний поштовх – накопичення в населенні пасіонарних особистостей, спроможних до подальшої націєтворчості. Використана в дослідженні пасіонарна концепція етногенезу Л. Гумільова описує історичний процес як взаємодію та розвиток етносів у ландшафтному і етнокультурному середовищах, сприятливих для націєтворчості засобами етнодизайну. Етнос є невід’ємною складовою природного ландшафту, а етнічна ідентичність формується середовищем, в якому етнос проживає. Українські ландшафти, за теорією Л. Гумільова, сприятливі для виникнення і розвитку етносів, а відтак – для формування етнічної ідентичності засобами етнодизайну.

Нормативно-правову базу дослідження складають фундаментальні засади державної політики в галузі освіти, які регулюються законами України «Про освіту» (1991 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), положеннями, представленими в Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року (2013 р.), Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004 р.), рекомендаціями Всеукраїнської наради ректорів з питань розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004 р.), змістовими лініями, поданими в Державному стандарті базової і повної середньої освіти (освітні галузі «Мистецтво» та «Технології» (2011 р.) та Державних галузевих стандартах спеціальностей «Дизайн», «Образотворче мистецтво», «Середня освіта (трудове навчання та технології)» різних освітніх рівнів і ступенів.

Теоретичні основи дослідження формулювалися на засадах полінаукового підходу до реалізації його теми. Філософські засади навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких закладів розглядалися з урахуванням парадигми нового соціального руху – антиглобалізму, що відповідає духу сучасності (Е. Азроянц, М. Біндбков, Л. Х. Ларуш, С. Перегудов, В. Сакович та ін.). Дилема «глобалізм – антиглобалізм» зумовлена специфікою бінарно-опозиційного людського мислення та пізнання. На бінарних опозиціях побудовані міфологія, релігія, поезія, мистецтво, у т.ч. етнодизайн. Саме етнодизайн є природною реакцією суспільної свідомості на новітнє світове явище глобалізму. Антиглобалізм спрямовується від загального етнокультурного до одиничного, особистісного. Тому важливо, щоб вищі мистецькі

заклади перетворилися на координаційні центри етнодизайну в кожному з історико-етнографічних регіонів України.

Новий соціальний рух антиглобалізму стимулюється синергетичним середовищем: інформаційно-культурним, інформаційно-педагогічним, інформаційно-особистісним (О. Бочкар'єв, В. Виненко, Дж. Джонс, С. Клепко, В. Кушнір, В. Маткін, О. Суббето, О. Суханов, Л. Сурчалова, Ю. Талагаєв, М. Федорова та ін.). Синергетична парадигма освіти полягає у конструктивному синтезі освіти, культури та технологій, зумовленому світоглядними, духовними потребами особистості.

Теоретико-психологічні засади проектної творчості сформульовано у працях Є. Мілеряна, Дж. Келлі, В. Клименка, О. Кочерги, В. Моляко та ін. Пріоритетним є інтегрально-діяльнісний науковий підхід, який полягає у виокремленні елементів з метою їх подальшого синтезу (емоції або почуття, задуму або слова, опредмечення задуму або діла) як особистісного новоутворення, зумовленого конструктивною взаємодією з довкіллям, педагогічно доцільним впливом на особистість.

Мистецьким підґрунтям творчої художньо-проектної діяльності особистості є фундаментальні положення про синтез мистецтв, традиції та новації у створенні об'єктів дизайну тощо (В. Даниленко, М. Каган, А. Мараховський, Дж. Міллер, Б. Неменський, Дж. Пайл, Н. Райлі, П. Татіївський, Л. Чупринська та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

теоретичні (аналіз наукових праць, навчальних і методичних видань, програмних і нормативних матеріалів з проблем професійної підготовки дизайнерів; проектування, моделювання, експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик та ін.) – для з'ясування сутності основних дефініцій дослідження (етнодизайн), «етнічний стереотип», «етнічна ідентичність», «етнічне середовище» та ін.), виявлення в теорії і практиці сучасного стану художньо-проектної підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів, обґрунтування концепції і розроблення моделі методичної системи навчання етнодизайну, удосконалення змісту та відбору ефективних форм, методів і засобів освітнього процесу;

емпіричні (бесіди, інтерв'ю, анкетування, тестування, контрольні роботи, педагогічний експеримент та ін.) – з метою перевірки ефективності методичної системи навчання студентів етнодизайну; вивчення рівня готовності майбутніх дизайнерів до розробки художніх проектів з використанням етнічного матеріалу, а також організації дизайн-освітнього середовища у вищих мистецьких навчальних закладах;

математичної статистики (обробка результатів дослідження з використанням математичних методів) – для визначення достовірності обробки результатів дослідження та якісного аналізу даних педагогічного експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше здійснено* комплексне педагогічне дослідження методики навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах; *обґрунтовано* теоретичну модель дизайн-освітнього середовища у вищому мистецькому навчальному закладі з урахуванням: по-перше, парадигми нового соціального руху – антиглобалізму; по-друге, методології біоенергетичного та географічного детермінізму – соціобіологічного розуміння етносу через самопізнання та етнічну самоідентифікацію; по-третє, наукового напрямку сталого розвитку суспільства і особистості з його трьома основними складовими – екологічною, економічною та

етнокультурною; *розроблено та експериментально перевірено* методичну систему навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладах;

– *удосконалено* формулювання сутності ключових понять «етнодизайн» та «етнічна ідентичність»;

обґрунтовано основні принципи функціонування методичної системи: автентичність, конструктивність, проектувальна майстерність; *здійснено* педагогічно доцільний вибір сукупності способів, прийомів і засобів методичного впливу на студентів, що сприяють розвитку їхньої етнічної ідентичності;

– *актуалізовано* зміст етнодизайну з урахуванням інтердисциплінарності його субдисциплін та інтегративності основних положень і змістових модулів: традиції та новачі декоративно-прикладного мистецтва: календарно-обрядові свята і народні художні ремесла; взаємодоповнюваність дизайну і технологій; послідовність художнього проектування та технічного конструювання; гармонійність форми і декору; взаємозалежність утилітарності та декоративності виробів.

– *набули подальшого розвитку* організаційні форми творчої художньо-проектної взаємодії учасників освітнього процесу з етнодизайну у вищих мистецьких навчальних закладах, які забезпечують ефективність організації та координації навчальної, мистецької і науково-дослідницької діяльності студентів, створюють умови для їхнього інтелектуального, духовного, естетичного, творчого розвитку та професійної майстерності.

Практичне значення результатів дослідження полягає в удосконаленні навчального плану підготовки фахівців за спеціальністю «Дизайн»; модернізації програмового забезпечення навчального процесу студентів вищих мистецьких навчальних закладів: включенні окремих тем з етнодизайну у традиційні навчальні курси («Рисунок», «Живопис», «Перспектива», «Декоративно-прикладне мистецтво»), розробленні авторських навчальних спецкурсів («Проектування», «Орнамент та стиль», «Художньо-прикладна графіка») і включенні до їх змістового наповнення тематичних блоків з етнодизайну, а також розробленні програм навчальних дисциплін «Теорія та історія етнодизайну», «Етнографічна практика», «Вступ до спеціальності»; розробленні навчально-методичного забезпечення курсу «Методика викладання мистецьких дисциплін» для майбутніх магістрів промислового дизайну, укладанні словника з етнодизайну та ін.

Матеріали дослідження можуть бути використані для професійної підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів, а також у процесі стажування і післядипломної освіти викладачів вищих мистецьких закладів у дизайн-освітньому середовищі України.

Впровадження результатів дослідження. Основні результати дослідження впроваджені у практику професійної підготовки дизайнерів в Інституті мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка (№ 200 від 10.11.2016 р.), Інституті реклами (№ 32-16 від 01.12.2016 р.), Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка (№ 40 від 23.11.2016), Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука (№ 281 від 07.12.2016 р.).

Вірогідність та обґрунтованість результатів дослідження забезпечується коректністю вихідних даних; застосуванням комплексу методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження; підтвердженням основних теоретичних

положень результатами експериментальної перевірки та реалізацією основних розробок у процесі навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи доповідалися й обговорювалися на конференціях, конгресах і семінарах:

– *міжнародних*: I Міжнародна науково-практична конференція «Становлення і розвиток етнодизайну: український та європейський досвід» (Полтава, 2010); «Сучасні художньо-мистецькі та етнокультурні процеси поліетнічного середовища України» (Київ, 2011); II Міжнародний конгрес «Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст» (Полтава, 2013); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2014); III Міжнародний конгрес «Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції» (Полтава, 2015); Міжнародна науково-практична конференція «Ідентичність особистості і групи: психолого-педагогічні соціокультурні аспекти» (Прага, 2014); I Міжнародної науково-практичної конференції «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 2014); «Педагогіка. Теорія. Практика» (Щецин, 2014); II Міжнародна науково-практична конференція «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 2016);

– *всукраїнських*: «Бойчуківські читання» (Київ, 2011–2012); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2011); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2012); «Феномен писанки в сучасному культурно-освітньому просторі» (Полтава, 2012); «Етнодизайн в контексті інновацій XXI століття» (Київ, 2014);

регіональних: «Освіта Київщини через роки та епохи» (Богуслав, 2012); «Проблеми та перспективи розвитку маркетингу, зв'язків з громадськістю та дизайну в рекламній індустрії» (Київ, 2015).

Основні положення і результати дослідження систематично обговорювалися впродовж 2010 – 2016 рр. на наукових семінарах і засіданнях кафедри дизайну в університеті імені Бориса Грінченка та кафедри дизайну в Інституті реклами.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Методика навчання декоративного розпису на заняттях з художньої праці і образотворчого мистецтва в основній школі» була захищена в 2006 р. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені в 38 публікаціях, з яких: 1 одноосібна монографія (15,6 др. арк.), 15 статей у провідних фахових наукових виданнях, 6 статей у зарубіжних виданнях (Польща, Чехія, Росія), 5 статей і тез у матеріалах конференцій, 1 навчально-методичний посібник, 10 навчально-методичних комплексів і програм.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, п'яти розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (386 найменувань, з яких 58 – іноземною мовою), додатків (на 140 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 427 сторінок, з них основний текст роботи – 388 сторінок. Ілюстративний матеріал поданий у 29 таблицях і 15 рисунках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено стан її вивчення, об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, подано концепцію дослідження, схарактеризовано теоретико-методологічні засади організації наукового пошуку, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, зазначено шляхи апробації та впровадження результатів дослідження у практику.

У першому розділі – «Ретроспектива розвитку вітчизняної і зарубіжної дизайн-освіти» – сформульовано результати аналізу становлення та розвитку дизайну в історичній ретроспективі, стан і проблеми підготовки дизайнерів у зарубіжних вищих мистецьких навчальних закладах та емпіричний досвід здійснення дизайн-освіти в Україні.

Ретроспективний аналіз становлення та розвитку дизайн-освіти здійснено з урахуванням філософського положення про те, що дизайн-діяльність забезпечує піднесення особистості на новий рівень екзистенціального існування. З'ясовано, що дизайн-освіта у зарубіжних країнах є визначальним елементом національної ідентичності. Особливе значення приділяється дизайн-освіті у Фінляндії. Ця країна завжди зверталася до дизайну, архітектури і мистецтва, використовуючи їх як конструктивний фактор підвищення добробуту і поліпшення якості повсякденного життя населення. Чим вища естетико-художня цінність етнічного дизайну середовища, тим значнішою є функціональна повноцінність і духовне багатство особистості.

З урахуванням зарубіжного досвіду дизайн-освіти обґрунтовано середовищний підхід до навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів. Етнокультурне середовище та природний ландшафт впливають на студентів, сприяють формуванню певних культурних зразків поведінки, емоційно позитивного ставлення до представників інших етнічних груп, до творів художньо-матеріальної культури і природного середовища. Актуалізовано ідею Г. Земпера про музейну педагогіку, зокрема, вплив етнокультурного середовища музеїв (етнографічних, народної архітектури та побуту, народних художніх ремесел і промислів та ін.) на розвиток творчих здібностей та етнічну самоідентифікацію особистості.

У результаті ретроспективного аналізу розвитку дизайн-освіти з'ясовано, що згідно з порівняльною теорією стилів формотворення Г. Земпера, джерелом первинних форм-типів є прикладне мистецтво. Він обґрунтував різницю між технікою і тектонікою, між технічною творчістю «конструктивістів» (інженерів-конструкторів, раціоналізаторів, винахідників) і тектонічною творчістю митців (архітекторів, художників декоративно-прикладного мистецтва, дизайнерів). Типові форми предметного довкілля створені завдяки універсальному засобу художньої виразності – пластиці (тектоніці) матеріалів. За теорією стилів формотворення, основні закони стилю у прикладному мистецтві тотожні законам, якими зумовлюється архітектурне мистецтво. У прикладному мистецтві закономірності пластики матеріалів простежуються найвиразніше.

На початку ХХ ст. у вітчизняній освітньо-культурній простір замість терміну Г. Земпера «прикладне мистецтво» А. Луначарський ввів поняття «художня праця». У творчій спадщині цих дослідників спільним є положення про те, що стилі формотворення у тих чи інших країнах світу зумовлюються своєрідністю взаємозв'язку природного й етнокультурного середовищ історико-етнографічних

регіонів цих країн. Отже, витокami сучасного етнодизайну можна вважати прикладне мистецтво та художню працю – види діяльності, спрямовані на виготовлення творів і предметів мистецтва, декоративно-ужиткових виробів, що використовуються для побутових приміщень, інтер'єрів, одягу тощо.

Всесвітньо визнаний архітектор і мистецтвознавець Г. Земпер виявив форми-типи, проаналізував їх розвиток у прикладному мистецтві і як реформатор європейських художньо-промислових шкіл використав свою теорію стилів формотворення у педагогічній діяльності для розроблення інтегрованого змісту прикладного мистецтва. Аналіз його наукових положень дозволяє стверджувати про важливість включення інтегрованого навчального курсу з художнього проектування (тектонічних видів творчості) у змістовий компонент фахової підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів, натомість у вищих технічних і технологічних навчальних закладах обов'язковим є вивчення основ технічного проектування і конструювання. Проведений комплексний аналіз численних науково-педагогічних джерел дає підстави для висновку, що методична система навчання етнодизайну повинна включати як технологію художнього проектування (дизайнера), так і технологію технічного проектування (інженера-конструктора), оскільки етнодизайном забезпечується український національний стиль формотворення і тектонічних, і технічних конструкцій.

З'ясовано назви сучасних етнічних стилів у зарубіжних інтер'єрах. Так, англійський котедж, швейцарське шале, американське ранчо, українська хата, мексиканська фазенда – це інтер'єри, оформлені в стилі кантрі. Етнічний стиль оформлення інтер'єрів має декілька назв: етнічний стиль, екзотика, фолк, етника тощо. Він передбачає максимальне використання елементів декору, що відображають культурні та історичні особливості певної нації або території. Саме завдяки поєднанню різних фольклорних мотивів у дизайні інтер'єру етнічного стилю вдається створювати унікальну атмосферу занурення в традиції та культуру певного етносу.

Сучасне розуміння етнодизайну з'ясовано за результатами теоретичного аналізу дизайн-освіти у зарубіжних вищих мистецьких навчальних закладах. Поняття «дизайн» визначається як комплексна міждисциплінарна художньо-проектна діяльність, що синтезує в собі елементи наукових, технічних і гуманітарних знань, образного мислення, художніх та конструктивних вмінь і творчих здібностей. Центральною проблемою дизайну є створення предметного середовища, що визначається й естетично оцінюється як цілісне, співмірне та гармонійне.

Досліджуючи процес трансформації академічної освіти на художню і технічну, з'ясовано, що перші дизайнерські школи в їх сучасному розумінні було організовано в Західній Європі у другій половині XIX ст., зокрема у Королівському коледжі мистецтв, Саут-Кенсінгтонському коледжі (Англія), Вищій технічній школі в Цюріху (Швейцарія) та ін. Посилена увага до предметної творчості на початку XX ст. призвела до створення всесвітньо відомої Веймарської Вищої школи промислового мистецтва Баухауз (Німеччина). Представники цієї школи здійснили революційний прорив у галузі дизайнерського мистецтва першої третини XX ст., утворивши творчий симбіоз мистецького навчального закладу і художнього об'єднання дизайнерів. Їхня головна ідея – художник, ремісник і технолог в одному

фахівці – знайшла втілення в інших європейських вищих мистецьких навчальних закладах. Досліджено, що на рівні вищої дизайнерської освіти у II полов. XX ст. – початку XXI ст. має місце тенденція до синтезу технічного і художнього напрямів, поєднання науково-дослідницької діяльності з художньо-педагогічною і техніко-технологічною.

Історико-педагогічними та етнографічними літературними джерелами засвідчено наявність в Україні формальних і неформальних освітньо-культурних осередків, які продукували елементи художньо-промислової (дизайнерської) підготовки майбутніх проектувальників і художників-прикладників. З-поміж них вирізнялася діяльність Харківського технологічного інституту та художньо-промислової школи М. Раєвської-Іванової. В цих освітньо-культурних осередках розроблялися нові принципи моделювання і конструювання одягу, розробки інтер'єрних прикрас, художнього проектування предметів побуту, що призначалися для оформлення інтер'єрів в українському етнічному стилі.

З'ясовано, що український архітектурний модерн, як метод просторового формотворення та один з оригінальних архітектурних напрямів, виник на початку XX ст. та розвивався впродовж 40 років. Його підгрунття склали народні традиції хатнього і церковного будівництва, досягнення української барокової архітектури. Яскравий представник українського архітектурного модерну В. Кричевський вперше застосував народну архітектуру, образотворчий фольклор в монументальних архітектурних спорудах, що відзначаються своєю монументальністю, багатством внутрішньої і зовнішньої архітектури, новою, незвичайною декоративністю.

Зазначені напрями українського етнодизайну у радянський період не знайшли продовження ні в освітній, ні в науковій діяльності. Тобто національно своєрідні за пластикою форм і декору тектонічні види творчості у стилі українського бароко не відповідали естетичним ідеалам радянської доби. У діяльності Всесоюзного науково-дослідного інституту технічної естетики домінував стиль конструктивізму, технологія проектно-технічної творчості, а поняття «дизайн» підмінялося поняттям «технічна естетика».

Нині в Україні існує позитивна тенденція створення цілісної системи дизайн-освіти європейського зразка, основною метою якої є спрямування, врегулювання, вдосконалення процесу особистісного розвитку та професійного становлення майбутнього дизайнера. Водночас сучасна вітчизняної система дизайн-освіти має ґрунтуватися на ідеях гуманізації, індивідуалізації, неперервності, культурної ідентичності та передбачати розвиток у майбутніх дизайнерів художньо-проектної культури, що спирається на національний ґрунт.

У другому розділі – **«Теорія і практика навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах»** – здійснено теоретичний аналіз наукових джерел, з'ясування і формулювання фундаментальних засад навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах; уточнено сутність понять «етнодизайн», «етнічна ідентичність»; обґрунтовано теоретичну модель освітнього середовища з етнодизайну у вищих мистецьких навчальних закладах.

Теоретичний аналіз інформаційних джерел з досліджуваної проблеми здійснювався на засадах полінаукового підходу й освітньо-культурного синтезу. Сучасний стан дизайн-освіти в Україні доволі ґрунтовно висвітлюється у працях таких дослідників-мистецтвознавців, як О. Боднар, О. Бойчук, В. Даниленко,

В. Єльков, В. Костенко, Ю. Легенький, С. Мигаль, Е. Мисько, С. Рибін, М. Селівачов, А. Чебикін, Р. Шмагало, В. Шостя, М. Яковлев та ін. З урахуванням результатів досліджень вітчизняних фахівців у галузі дизайну виокремлено як актуальні та необхідні такі мистецтвознавчі проблеми: осмислення процесів становлення та розвитку української матеріальної культури, взаємодії тектонічних мистецтв і техніки; синтез видів художньо-проектної діяльності в контексті формування гармонійного предметно-просторового середовища; розвиток екологічного дизайну як напряму проектування гармонійного предметного середовища з урахуванням вимог охорони довкілля та культури тощо.

Варто наголосити, що нині в галузі мистецтвознавства здійснюються наукові дослідження за напрямом етнодизайну, а саме: національні етномистецькі традиції матеріальної культури в контексті сучасних тенденцій проектно-художньої творчості (паспорт спеціальності 17.00.07 – дизайн). Відрадно, що з-поміж педагогічних наук також зафіксований науковий напрям, що передбачає проведення досліджень у галузі етнодизайну: історія зарубіжної та вітчизняної художньо-промислової освіти, технічної і архітектонічної творчості (паспорт спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни). Однак у практиці вищих мистецьких і технічних навчальних закладів донині не створено педагогічно доцільного освітнього середовища з етнодизайну.

Виходячи з вітчизняних реалій стану художньо-проектної творчості, у методичній системі навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів необхідно передбачити неперервну освіту майбутніх дизайнерів, а також стажування викладачів з етнодизайну. Результати проведеного дають підстави стверджувати, що фахівці з архітектонічних видів мистецтва та дизайну в умовах нового соціального руху – антиглобалізму, покликані набути компетентності з етнодизайну – художньо-проектної творчості, яка враховує етнічні особливості формотворення і декорування. Виявлено інші пріоритетні педагогічні проблеми навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів: відірваність художнього проектування предметів в етнічному стилі один від одного та відсутність зв'язку етнодизайнерських проектів від реальних історико-етнографічних середовищ окремих регіонів України. У вітчизняних вищих мистецьких навчальних закладах досі не розроблене концептуальне бачення спільної мети дизайн-діяльності і, зокрема, навчальної діяльності з етнодизайну. Педагогічно доцільним визнано розроблення програмового та навчально-методичного забезпечення тематичного блоку етнодизайну у курсі «Методики викладання мистецьких дисциплін», включення до нього тем з етнопедагогіки та інвайронментальної (середовищної) педагогіки.

Сформульовано психологічні засади навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких освітніх закладів. Етнічна психологія в Україні перебуває на етапі становлення і представлена науковими розвідками М. Балагутрака, А. Бароніна, М. Варія, П. Гнатенка, О. Іванової, В. Кирилича, І. Кресіної, І. Монолатія, Л. Нагорної, О. Нельги, М. Обушного, В. Павленка, О. Рєзнік, М. Шульги та ін. Зокрема, у працях А. Бароніна з етнічної психології доведено, що національно-психологічні особливості мають безпосередній зв'язок із загальнопсихологічною проблематикою розвитку людської психіки. Обґрунтовано педагогічну доцільність використання відомостей з етнічної та інвайронментальної психології у

навчальному курсі «Психолого-педагогічні основи викладацької діяльності» для студентів вищих мистецьких освітніх закладів. Зазначений курс поряд з іншими навчальними дисциплінами та різноманітними освітньо-виховними заходами сприятиме розвитку у студентів етнічної ідентичності. Під етнічною ідентичністю розуміється усвідомлення людиною своєї приналежності до певної етнічної спільноти, що виявляється у почутті спорідненості з іншими її членами, збереження спільної етнічної історичної пам'яті й уособлення з видатними героїчними і культурними особистостями свого етносу, емоційно виражених зв'язках з історико-етнографічною територією свого етносу.

Етнічна ідентичність майбутніх фахівців етнодизайну характеризується екологічним світоглядом, цілісним біоадекватним мисленням, етичним способом поведінки в етнокультурному середовищі та його природному ландшафті. Розвиток етнічної ідентичності можливий за наявності у студентів *етнічного стереотипу* – емоційно стійкого психічного утворення, що виявляється у прагненні підтримувати спілкування та взаємовідносини з членами особистісно ціннісної етнічної групи, створювати і чуттєво одухотворювати соціальні образи засобами художньої виразності, опредмечено втілювати етнічну своєрідність форми і декору у творах художньо-матеріальної культури свого етносу.

У соціологічному вимірі *етнодизайн* є діяльністю, що відповідає національному культурному архетипу і в концентрованій формі фіксує досвід розвитку етнічної спільноти в конкретному соціокультурному і ландшафтному середовищах. У мистецтвознавчому сенсі *етнодизайн* – це художньо-проектна діяльність зі створення сучасних форм матеріального середовища з використанням традиційних елементів культури певного етносу, що стимулює подальший розвиток національної художньо-матеріальної культури.

Уточненню підлягало формулювання педагогічного розуміння *етнодизайну* як виду комплексної міждисциплінарної художньо-проектної діяльності, що синтезує в собі регіональні традиції художньо-матеріальної культури, сучасні гуманітарні, мистецькі та технічні знання, методи художнього проектування та технічного конструювання, спрямовується на створення етнокультурного предметного середовища, естетично оцінюваного як цілісне, співмірне та гармонійне. Ця творча діяльність забезпечує розвиток у студентів складної інтегративної внутрішньої якості, що виявляється у формуванні етнічного стереотипу, етнічної самоідентифікації, усвідомленні органічної єдності з етнічною культурою і ландшафтом особистісно-ціннісного етносу.

Грунтовний аналіз теоретичних положень, представлених у наукових працях М. Балагутрака, П. Гнатенка, Р. Джона, І. Зязюна, Л. Нагорної, Е. Сміта, Г. Філіпчука та ін., дозволив визначити, обґрунтувати та використати: 1) *наукові підходи* (середовищний, інтегративний, особистісно орієнтований, діяльнісний, проектувальний), що лежать в основі створення теоретичної моделі освітнього середовища з етнодизайну, сприятливого для ефективного навчання студентів вищих мистецьких навчальних закладів; 2) *принципи* етнокультурності, екологічності, економічності, що забезпечують сталий розвиток етнічної самоідентичності студентів та їхнього етнокультурного середовища; універсальності знань з пластичних видів мистецтв (образотворчих і архітектонічних); автентичності регіонального народного мистецтва (декоративного і прикладного, календарно-

обрядових свят, художніх народних ремесел); етніки як способу сучасної інтерпретації народних традицій формотворення і декорування; аксіологічності як орієнтації у загальнокультурних цінностях та емоційно-чуттєвому ставленні до них; конструктивності як гармонійного і цілісного поєднання форми та декору художнього виробу в етнічному стилі; пластичності як універсального засобу художньої виразності; проектувальної майстерності, що зумовлюється компетентністю студентів у технології художнього формотворення і декорування в етнічному стилі.

На основі аналізу дослідницьких матеріалів здійснено відбір середовищних модулів для художньо-проектної діяльності: 1) соціокультурний; 2) музейний; 3) навчальний, а також розроблено сукупність мікросередовищ з етнодизайну (ландшафтів, технічних конструкцій, інтер'єрів, костюмів, художньої графіки), що створюють ситуацію вибору студентами особистісно-ціннісних об'єктів проектування. Вільним вибором модулів для художньо-проектної діяльності з етнодизайну зумовлюється розвиток етнічної ідентичності студентів вищих мистецьких навчальних закладів на високому (бачення власної природи – «satoru»), середньому (відповідає типовим критеріям етнічної ідентичності – «етнофор») та низькому (відсутність етнічної пам'яті – «манкурт») рівнях (див. рис. 1).

У третьому розділі – **«Етнодизайн як засіб розвитку етнічної ідентичності студентів вищих мистецьких навчальних закладів»** – обґрунтовано теоретичні основи розвитку етнічної ідентичності, виокремлено як пріоритетний середовищний підхід до навчання етнодизайну, узагальнено способи виявлення здібностей до художнього проектування в етнічному стилі у майбутніх фахівців дизайну.

Філософським підґрунтям розвитку етнічної ідентичності майбутніх фахівців у галузі етнодизайну обрано положення вчення В. Вернадського про біосферу і ноосферу, теорії пасіонарності та культурогенезу Л. Гумільова, сучасної концепції сталого суспільного розвитку. У зазначених теоріях і концепціях спільним є наукове обґрунтування середовищного підходу до розвитку «живої матерії», яка включає сутнісні сили ества людини і, зокрема, феномени етнічного стереотипу та етнічної ідентичності як найвищого ступеня її розвитку. За теорією В. Вернадського, зміни, перетворення в біосфері пов'язані як із свідомою, так і несвідомою діяльністю людей, а під впливом розвитку науки та техніки ноосфера розширюється швидкими темпами, охоплюючи все більшу частину природного середовища. Поступово біосфера повинна стати ноосферою (сферою розуму). Концепція ноосферного шляху розвитку суспільства органічно включає в себе концепцію ноосферної освіти як нової парадигми освіти в цілому. Концепція ноосферної освіти – це система науково-теоретичних, методологічних і практичних поглядів на природу освіти та можливості її ефективного досягнення в суспільстві на етапі ноосферного переходу.

У дослідженні з'ясовано, що ноосферна освіта відповідає потребам у самопізнанні студентів вищих мистецьких навчальних закладів, здатних до уособлення і персоніфікації з «живою матерією» довкілля завдяки їхній розвиненій художньо-образній уяві. Загальноприйнятою в українській філософській думці є ідея про органічну єдність людини та природи, висловлена Г. Сковородою: творча «сродна праця» забезпечує органічну єдність особистості із природою та етнічною культурою.

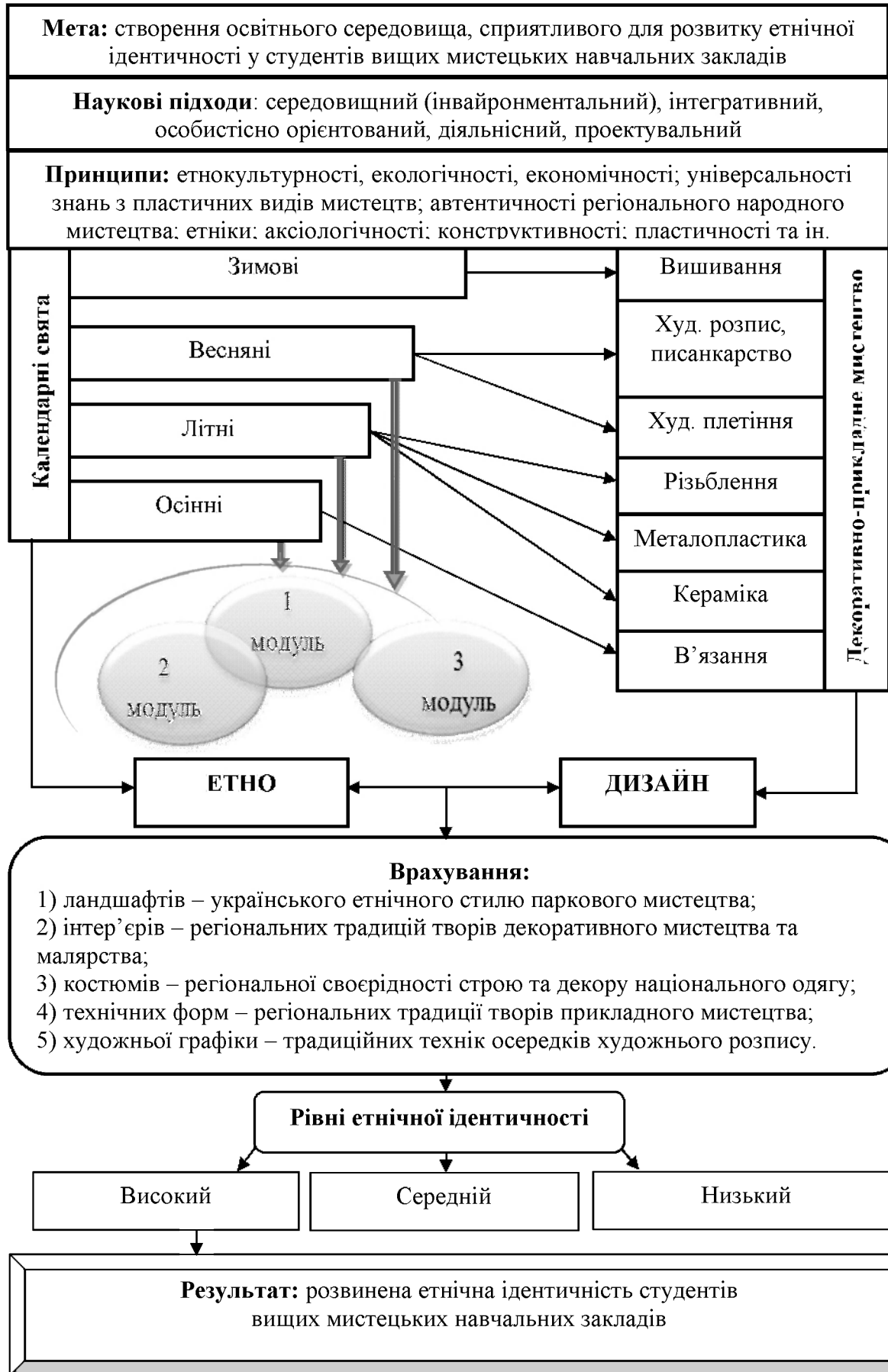

Рис. 1. Теоретична модель освітнього середовища з етнодизайну у вищих мистецьких навчальних закладах

Ця ідея є сутністю його «вчення про щастя»: «щастя треба шукати не в чужих краях, не за морями, а «всередині нас самих», «в здоров'ї Духа, душевному мирі і веселості

серця», що досягається тоді, коли людина «живе у злагоді з природою». Тому головною метою ноосферної освіти майбутніх фахівців з етнодизайну є сформованість їхньої цілісної ноосферної свідомості: екологічного світогляду, цілісного біоадекватного мислення, етичної біоадекватної поведінки у соціокультурному та природному довкіллі.

Основою для інноваційного способу організації навчального процесу з етнодизайну у вищих мистецьких освітніх закладах, насамперед, має стати теоретично обґрунтована та поширена у світовому інформаційному просторі концепція сталого розвитку. Пріоритетними теоретико-методичними засадами реалізації цієї концепції є взаємодоповнюваність принципів екологічності, етнокультурності й економічності у фаховій підготовці майбутніх фахівців з етнодизайну, які покликані удосконалювати предметне середовище з урахуванням гармонійного поєднання краси та доцільності.

Середовищний підхід до навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів полягає у взаємодоповнюванні таких середовищ художнього проектування об'єктів етнодизайну: поліграфічних і рекламних підприємств, мережі Інтернет, середовища візуальної комунікації (предметно-інформаційних середовищ міст, сіл, транспортних вузлів тощо). У такому педагогічно доцільно організованому інформаційному середовищі виявляються проектно-творчі потенційні можливості студентів: інтелектуальний потенціал (гнучкість, швидкість, дивергентність, здатність до наслідування); допитливість (внутрішня пізнавальна мотивація, антиципація – передбачення новизни формотворення), творча ініціатива (творча активність, зайнятість, працелюбність, здатність до подолання перешкод), незалежність, самостійність, прагнення до культурного самовираження; наполегливість, самовідданість у служінні народу і його естетичним ідеалам, оригінальність рішень, винахідливість тощо.

Етнічна ідентичність студентів вищих мистецьких освітніх закладів успішно розвивається у процесі навчання етнодизайну, якщо середовище життєдіяльності і навчання відповідає профілю обдарованості студента. Так профілю обдарованості практичним інтелектом відповідають середовища типу «людина-природа» і «людина-техніка»; профілю естетичної обдарованості – середовища «людина-людина» і «людина-художні образи». Тому важливо, щоб види етнодизайну відповідали сукупності особистісно-ціннісних середовищ проектно-творчої діяльності студентів. Так, наприклад, етнодизайну ландшафтів відповідає середовище «студент і природа» – для проектно-творчої діяльності за аналогами садово-паркового мистецтва; для промислового етнодизайну відповідним є середовище «студент і техніка» – для проектно-творчої діяльності за аналогами конструкцій прикладного мистецтва тощо (рис. 2).

Сформульовано прогностичне передбачення, що етнодизайн сприятиме розвитку етнічного стереотипу й етнічної ідентичності студентів, якщо у музейному середовищі вони матимуть змогу ознайомитися з елементами «козацької педагогіки» і формотворчим стилем «козацького бароко». Козацька педагогіка — це втілення ідей української національної педагогіки у межах конкретного історичного періоду специфічної діяльності українського козацтва, яке відзначалося наявністю у його середовищі представників всіх трьох профілів обдарованості – практичної, естетичної та академічної.

Рис. 2. Відповідність видів етнодизайну середовищам проектно-творчої діяльності студентів вищих мистецьких навчальних закладів

У кожному із зазначених профілів обдарованості є здібності, які свідчать про наявність розвитку етнічного стереотипу і етнічної ідентичності, а саме: натуралістична (органічна єдність з природою), надособистісна (екзистенційна: хто я і для чого), вокально-музична (відчуття інтонацій), художньо-естетична (гармонія форми, кольору, декору) тощо. Синтез зазначених здібностей, за Г. Сковородою, – це «здоров'я Духа», етнічний феномен, вищий рівень етнічної ідентичності, що уможливорює здатність до самопізнання власної природи.

Здійснено порівняльний аналіз характерних рис етнічної ідентичності українців, зафіксованих у творчій спадщині П. Чубинського, із науково обґрунтованими видами інтелектуальними здібностей зі створення продуктів, зумовленими культурними особливостями конкретного етносу, що виявлені й класифіковані колективом учених під керівництвом Г. Гарднера. Виокремлено та сформульовано позитивні риси національної вдачі українців (органічна єдність з природою – натуралістична здібність, набожність – екзистенційна здібність, вокально-музичний талант, художньо-естетична обдарованість) і негативні риси (недооцінювання колективізму, недостатня підприємливість та ін.).

З урахуванням результатів аналізу теорії і практики навчання етнодизайну, які засвідчують наявність взаємозв'язку особистості з етнічним середовищем і ландшафтом, необхідно, крім теоретичної моделі освітнього середовища з етнодизайну, обґрунтувати розроблення методичної системи навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах.

У четвертому розділі – **«Методична система навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів»** – обґрунтовано необхідність інтеграції змісту етнодизайну у професійній підготовці студентів вищих мистецьких навчальних закладів, доведено ефективність впровадження активних та інтерактивних форм взаємодії учасників навчального процесу з етнодизайну; узагальнено і систематизовано способи, прийоми та засоби навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Методична система створювалася з урахуванням теоретико-методологічних засад художньо-проектної діяльності – сукупності принципів і методів формування категоріально-понятійного апарату, що описує взаємодію суб'єкта й об'єкта художнього проектування, передбачає розвиток навчальної і творчої діяльності студентів від нижчих форм (оволодіння системою знань й умінь із розв'язання

художньо-проектних завдань репродуктивного характеру) до вищих (уміння застосовувати набуті знання в нових умовах при здійсненні комплексного художнього проектування).

Теоретичний блок методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких освітніх закладів включає структуру, що використовується для створення авторських наукових шкіл-систем (рис. 3). Методичною системою, що зумовлюється авторською концепцією дослідження, передбачено пріоритетний науковий напрям: самопізнання як етнокультурна самоідентифікація, спрямована на розвиток адекватного розуміння особистістю культури свого етносу, підтримку органічної єдності зі своїм ландшафтом завдяки таким складовим етнічного стереотипу, як екологічний світогляд, цілісне біоадекватне мислення та етична біоадекватна поведінка. Зазначений науковий напрям зумовлюється методологічною засадою біоенергетичного та географічного детермінізму, соціобіологічного розуміння етносу, яке представлено концепцією Л. Гумільова про етноси як природний і біологічний феномен. У свою чергу, вибір пріоритетної методологічної засади залежить від парадигми антиглобалізму як нового соціального руху за збереження національної і етнічних культур та автентичних народних традицій.

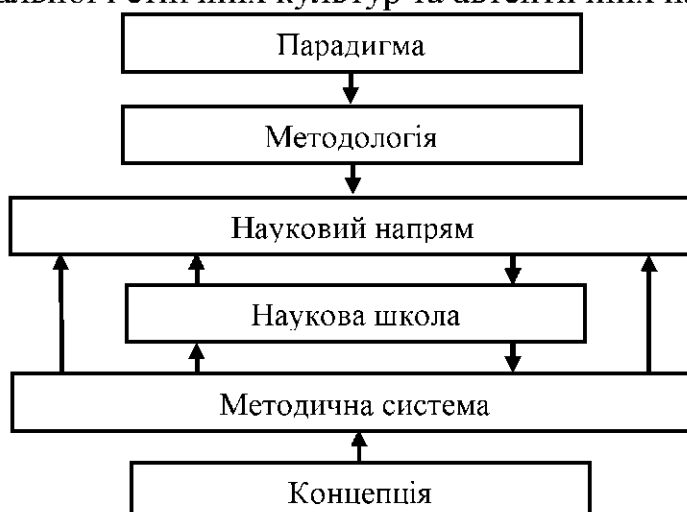

Рис. 3. Структурні компоненти теоретичного блоку методичної системи

Важливо зазначити, що завдяки функціонуючій методичній системі, з одного боку, і перспективному науковому напрямку, з іншого, у вищих мистецьких навчальних закладах стає можливим заснування наукової школи з етнодизайну.

Основними складовими методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів є: мета навчання, діяльність викладача (викладання), діяльність студентів (учіння) та результат. Змінними складовими є засоби управління, які включають зміст, методи та форми організації творчої художньо-проектної діяльності (рис. 4). Маючи відносну самостійність, кожен з цих компонентів взаємопов'язаний згідно з «правилом рівноважної відповідності», сутність якого полягає в тому, що всі складові методичної системи виступають у такому тісному взаємозв'язку, а будь-яка зміна однієї з них спричиняє зміну інших складових й усієї системи в цілому.

Мета: забезпечити високий рівень професійної підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів у галузі етнодизайну			
Педагогічні технології: академічної спрямованості; інтегративні технології етнічного формотворення і декорування; полікультурного спілкування, контекстного і проблемного навчання та ін.	Методологічні засади: біоенергетичний та географічний детермінізм, соціобіологічне розуміння етносу, представлене концепцією Л. Гумільова про етноси як природний і біологічний феномен		
	Науковий напрям: самопізнання як етнокультурна самоідентифікація, що спрямована на розвиток адекватного розуміння особистістю культури свого етносу, підтримку органічної єдності зі своїм ландшафтом; етнічної ідентичності з такими її складовими: екологічний світогляд; цілісність біоадекватного мислення і уяви; етична біоадекватна поведінка		
	Модулі методичної системи та їх змістове наповнення		
	Ціннісно-смысловий:	Суб'єктно-організаційний:	Процесуально-діяльнісний:
	соціокультурні цінності, норми, переконання, схильність до національних традицій, забезпечення в колективі атмосфери емоційного і фізичного благополуччя; самодіагностика здібностей до художнього проектування в етнічному стилі тощо.	студенти, викладачі, члени професійних творчих спілок, представники інших культур; установи культури (музеї, галереї, бібліотеки, виставкові зали та ін.); центри народної творчості, науково-дослідницька діяльність з етнодизайну.	реалізація програмового і навчально-методичного забезпечення, художнє проектування, технічне конструювання і пошукове макетування в етнічному стилі.
	Форми взаємодії учасників навчального процесу		
	Тематичні зустрічі з етнографами, фольклористами, мистецтвознавцями, інсценізації календарно-обрядових свят; народний театр – вертеп; фольклорні фестивалі – фестини та ін.	Майстер-класи, тренінги, виставки, екскурсії, навчально-ігрова діяльність (дизайн-студії, ательє мод), активні та інтерактивні форми розв'язування творчих завдань та ін.	Різні види теоретичних і практичних занять; самостійна аудиторна і позааудиторна робота; навчальна етнографічна практика; пленери та ін.
	Сукупність способів, прийомів і засобів навчання етнодизайну		
	Моделювання експериментальних ситуацій, художнє проектування, технічне конструювання, проектування засобами САПР; методи розвитку графічних і колористичних навичок, відчуття кольору; умінь композиційних побудов, формотворення, розробки схем орнаментів тощо.	Використання викладачем різних способів розвитку художньо-образної уяви: загострення, аглютинації, гіперболізації і мінімізації, схематизації, типізації; забезпечення студентам права вибору прийомів проектування: за наочним зразком, за поданим зображенням, за словесною інструкцією, за власним задумом і уявою тощо.	Методи розвитку соціально-комунікативної компетентності, полікультурного діалогу, «мозкового штурму»; асоціацій; синектики; проблемних ситуацій, рефлексії тощо.
	Результат: здатність студентів вищих мистецьких навчальних закладів до ефективної професійної діяльності у галузі етнодизайну		
		Проектні технології: інформаційно-комунікаційні технології візуалізації; системи автоматизованого проектування; творчого, часково-творчого, репродуктивного проектування етнічних артефактів та ін.	

Рис. 4. Теоретична модель методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів

У методичній системі нами виокремлено ціннісно-смысловий, суб'єктно-організаційний та процесуально-діяльнісний модулі. У межах *ціннісно-смыслового модуля* передбачений методичний вплив на внутрішньо-особистісне середовище студента, на пробудження у нього мотивації до навчальної діяльності у галузі етнодизайну: прийняття соціокультурних цінностей, етичних норм взаємодії з етнокультурним середовищем і ландшафтом, переконання, схильність до підтримки національних традицій, забезпечення в колективі атмосфери фізичного і емоційного благополуччя; самодіагностика здібностей до художнього проектування в етнічному стилі тощо. В ціннісно-смысловому модулі методичної системи пріоритетну роль відведено фактору викладача інтегрованого курсу з етнодизайну, який залучає студентів до пізнання етнічних культурних цінностей, традицій, сам є носієм етнонаціональної культури, здійснює художньо-проектну діяльність спільно зі студентами, сприяє їхньому самоусвідомленню себе як носіїв етнокультури тощо.

Суб'єктно-організаційним модулем методичної системи передбачено взаємодію викладача та студентів із зовнішнім соціокультурним середовищем: членами творчих професійних спілок, представниками інших культур; установами культури (музеями, галереями, бібліотеками, виставковими залами та ін.); центрами народної творчості та ін. У процесі взаємодії студентів із зовнішнім етнокультурним середовищем створюються педагогічні умови, сприятливі для науково-дослідницької етнографічної діяльності викладача і студентів, оволодіння ними сучасними засобами художнього вираження творчого задуму в етнічному стилі.

Процесуально-діялісним модулем передбачено взаємодію викладача та студентів на аудиторних та позааудиторних заняттях з етнодизайну, під час яких здійснюється реалізація змісту програмового матеріалу, використовується навчально-методичне забезпечення (електронні підручники і посібники, спеціальна фахова література, кращі зразки творів образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та дизайну, комп'ютерні програми (Adobe Photoshop, Corel Draw, 3D Studio Max, Solid Works, Auto Cad), художні матеріали та інструменти тощо), художньо-проектна розробка, технічне конструювання і пошукове макетування об'єктів в етнічному стилі тощо.

З'ясовано, що нині при проектуванні *змісту навчання з етнодизайну* превалює пізнавальна, а не компетентнісна парадигма. Обґрунтовано необхідність реалізації компетентнісного підходу, який передбачає здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й успішно виконувати професійні завдання у галузі етнодизайну. У методичній системі для вдосконалення змісту навчання студентів етнодизайну широко використовувався принцип інтердисциплінарності, який передбачав взаємодоповнення суміжних субдисциплін: академічних мистецьких курсів, декоративно-прикладного мистецтва, народних художніх ремесел, циклічних календарно-обрядових свят та ін. У формуванні змісту ми виходили із засадничого положення, що лише шляхом заглиблення в етнічну культуру свого народу, студент пізнає національну самобутність регіону, а через них залучається до загальнолюдської культурної спадщини.

У змісті авторських курсів («Проектування», «Орнамент та стиль», «Художньо-прикладна графіка», «Теорія та історія етнодизайну») враховано соціокультурний регіональний компонент народного мистецтва, який постійно оновлюється відповідно до змін у технологічних процесах сучасного виробництва підприємств

художньої промисловості. До змісту традиційних мистецьких курсів включено інформацію щодо специфіки етнокультурного розвитку різних регіонів України, їх історико-етнографічну своєрідність, де розкриваються характерні особливості формотворення, орнаментування, підбору традиційної кольорової гами, технік виготовлення, кінцевого опорядження тощо.

Зміст етнодизайну реалізовано у різних *формах взаємодії* учасників навчального процесу: теоретичні і практичні заняття, навчальна етнографічна практика, пленери, майстер-класи, тренінги, виставки, самостійна робота, тематичні зустрічі, інсценізації календарно-обрядових свят та ін. Із формами взаємодії учасників навчально-виховного процесу узгоджено вибір *способів, прийомів і засобів навчання* етнодизайну: моделювання експериментальних ситуацій, художнє проектування, технічне конструювання, проектування засобами САПР; методи розвитку графічних і колористичних навичок, відчуття кольору, умінь композиційних побудов, формотворення, розробки схем орнаментів; прийоми розвитку образної уяви (загострення, аглютинації, гіперболізації і мінімізації, схематизації, типізації тощо); пошукове макетування за наочним зразком, поданим зображенням, словесною інструкцією, власним задумом; методи розв'язання творчих завдань («мозкового штурму»; асоціацій; синектики та ін.), проблемних ситуацій, стратегій формотворення (за контрастом, аналогом; реконструювання, універсалізація) тощо.

Обґрунтовано доцільність використання у процесі навчання етнодизайну *педагогічних* (академічної спрямованості; інтегративні технології етнічного формотворення і декорування; полікультурного спілкування; контекстного і проблемного навчання та ін.) та *проектних* (інформаційно-комунікаційні технології візуалізації; системи автоматизованого проектування; творчого, часково-творчого, репродуктивного проектування етнічних артефактів та ін.).

Доведено, що методична система навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких освітніх закладів сприяє підвищенню рівня розвитку їхньої етнічної ідентичності за умови взаємодоповнення цієї системи з теоретичною моделлю освітнього середовища з етнодизайну. *Ціннісно-смісловий модуль* навчального блоку методичної системи повноцінно реалізується у соціокультурному середовищі циклічних календарно-обрядових свят українського народу, *суб'єктно-організаційний модуль* – у музейному розвивальному середовищі з декоративно-прикладного мистецтва, народних художніх ремесел і промислів; а *процесуально-діяльнісний модуль* – в аудиторному та позааудиторному навчальному середовищі з етнодизайну.

Виявлено ефективність диференційованого використання наукових підходів до навчання майбутніх фахівців з етнодизайну: середовищний і проектувальний доцільні у кожному з модулів методичної системи, інтегративний науковий підхід переважає у процесуально-діяльнісному, особистісно орієнтований – у ціннісно-смісловому, а діяльнісний – в суб'єктно-організаційному модулі методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких освітніх закладів.

У п'ятому розділі – **«Експериментальна апробація методичної системи навчання етнодизайну студентів у вищих навчальних закладах»** – визначено критерії, показники і рівні навчальних досягнень студентів з етнодизайну, відображено послідовність експериментального процесу й узагальнено результати

розробленої методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Актуалізовано ретроспективу оцінювання навчальних досягнень з художнього проектування і конструювання предметного середовища зарубіжними художньо-промисловими школами. Зазначено, що в більшості художньо-промислових шкіл, де учні навчалися художніх ремесел, 60 – 70 % часу відводилося на художнє проектування і конструювання в макетно-модельних майстернях. Показником навчальних досягнень була здатність учнів до художнього формотворення, а не проектування. З часом перевага надавалася оцінюванню якості виконання художніх проектів порівняно із пошуковим макетуванням і моделюванням.

З'ясовано й описано межі історико-етнографічних етнокультурних середовищ України. Зазначено необхідність використання середовищного підходу до навчання етнодизайну учнів і студентів різних типів вищих мистецьких навчальних закладів, щоб оцінювання їхніх навчальних досягнень здійснювалося на засадах взаємодоповнюваності художнього проектування (фігуротворення) і художнього конструювання (формотворення) та з урахуванням особливостей етнічного формотворення і декорування. З огляду на етнографічне різноманіття природних ландшафтів і етнічної своєрідності у формотворенні і декоруванні, до критеріїв навчальних досягнень майбутніх фахівців з етнодизайну віднесено критерій вибору особистісно-ціннісного середовища для розроблення і впровадження власних художніх проектів.

Художньо-проектна творчість зближує майбутнього фахівця з етнодизайну з матеріально-художнім етнічним середовищем завдяки природному розвитку його просторової уяви. Розроблено психологічну структуру художньо-проектних дій дизайнера, у якій сформульовано прийоми синтезу уявних образів: загострення, гіперболізація і мінімізація, аглютинація, схематизація, типізація. Актуалізовано теоретичне положення В. Вернадського про три види розвитку «живої матерії» біосфери – психічний, соціальний і фізичний. Обґрунтовано необхідність використання особистісно орієнтованого підходу до оцінювання навчальних досягнень з етнодизайну у студентів вищих мистецьких освітніх закладів і запропоновано критерій сформованості інтегральної проектно-художньої дії з етнодизайну, що характеризується взаємопідсиленням звукового, зорового і предметно-перетворювального художніх образів.

Обґрунтуванню підлягало три критерії оцінювання навчальних досягнень студентів етнодизайну: вибір особистісно-ціннісного середовища для розроблення і впровадження художніх проектів (процесуально-діяльнісний критерій); розвиток етнічного стереотипу і етнічної ідентичності засобами етнодизайну (особистісно-мотиваційний критерій); сформованість інтегральної проектно-художньої дії у майбутніх фахівців етнодизайну (результативно-оцінювальний критерій).

До показників процесуально-діялісного критерію віднесено: вибір соціокультурного середовища циклічних регіонально своєрідних календарно-обрядових свят, вибір музейного середовища для художнього проектування, конструювання і виставкової презентації етнічних творів; вибір аудиторного навчального середовища для художнього проектування.

Показниками особистісно-мотиваційного критерію були такі: прагнення до формотворення з урахуванням етнічного стилю; прагнення до декорування в

етнічному стилі; комунікаційні взаємовідносини з членами особистісно ціннісної етнічної групи; наявність екологічного світогляду, цілісності біоадекватного мислення й уяви; етична біоадекватна поведінка в етнокультурному і ландшафтному середовищах свого історико-етнографічного регіону.

До показників *результативно-оцінювального критерію* віднесено: художнє проектування студентами етнічних артефактів з використанням водночас трьох видів художніх образів – звукового, зорового та предметно-перетворювального; художнє проектування студентами етнічних артефактів з використанням пари художніх образів – звукового і зорового; зорового і предметно-перетворювального; звукового і предметно-перетворювального; художнє проектування студентами етномистецьких артефактів з використанням лише одного з художніх образів: звукового, зорового або предметно-перетворювального.

З урахуванням обраних критеріїв і показників визначено високий, достатній та середній рівні навчальних досягнень студентів вищих мистецьких навчальних закладів з етнодизайну. Низький рівень навчальних досягнень студентів у творчій художньо-проектній діяльності не передбачався.

Для з'ясування стану навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів проведено констатувальний етап педагогічного експерименту. Його основна мета полягала в з'ясуванні стану взаємодоповнюваності освітнього середовища з етнодизайну та методичної системи навчання етнодизайну студентів у традиційному навчальному процесі вищих мистецьких закладів різних типів та рівнів акредитації. Використано методи спостережень, вивчення навчальної документації, аналізу художніх проектів, анкетування студентів і викладачів, тестування та ін. З допомогою електронних тестових завдань виявлялися студенти з високим рівнем естетичної обдарованості, потенційними здатностями до художнього проектування та конструювання з урахуванням етнічного стилю формотворення і декорування.

Аналіз результатів констатувального експерименту дозволив зробити висновки: 1) навчальний процес з етнодизайну відбувається розрізнено, без урахування принципів наступності та неперервності на різних рівнях і ступенях освіти (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр), у т.ч. навіть у мистецьких навчально-наукових комплексах «Вище художнє професійне училище – Мистецький коледж – Інститут мистецтв (університет, академія)»; 2) процес навчання етнодизайну студентів зазначених типів вищих мистецьких навчальних закладів носить здебільшого фрагментарний характер; теоретико-методологічні засади навчання етнодизайну не враховуються, навчально-методичне забезпечення недостатнє, а подекуди й відсутнє; 3) рівень сформованості навчальних досягнень майбутніх фахівців з етнодизайну не відповідає соціальному замовленню суспільства до якості фахової підготовки, зазначених у Держаних галузевих стандартах та Класифікаторі професій; 4) у більшості учасників навчального процесу виявлений недостатній рівень сформованості навчальних досягнень з етнодизайну, що свідчить про недостатню наукову розробленість теорії і практики навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів; 5) позитивний практичний досвід навчання етнодизайну студентів у різних типах вищих мистецьких навчальних закладів здебільшого не узагальнювався та не поширювався.

Результативність спеціально створеного дизайн-освітнього середовища та методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів визначалася шляхом експериментальної апробації у процесі формувального етапу педагогічного експерименту. Його мета полягала в створенні дизайн-освітнього середовища й апробації методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Вивчено контингент учасників освітнього процесу у навчально-наукових комплексах «Вище художнє професійне училище – Мистецький коледж – Інститут мистецтв» і визначено їх місце в експериментальному навчальному процесі: 1) перший етап (пропедевтично-виконавський рівень дизайн-освіти) – формувальний експеримент з учнями вищих професійних училищ і студентами коледжів мистецького профілю, які за класифікатором професій отримують кваліфікацію дизайнер-технік та дизайнер-виконавець; 2) другий етап (фаховий рівень дизайн-освіти) – формувальний експеримент зі студентами-бакалаврами вищих мистецьких навчальних закладів, які за класифікатором професій отримують кваліфікацію художників-конструкторів (дизайнерів); 3) третій етап (дослідницький рівень дизайн-освіти) – формувальний експеримент зі студентами-магістрами, які за класифікатором професій набувають кваліфікації дизайнерів-дослідників. З метою запобігання дублюванню змісту навчання етнодизайну, програми навчальних дисциплін та їх місце у структурі навчальних планів узгоджувалися з викладачами навчально-наукових комплексів.

З метою перевірки ефективності методичної системи навчання етнодизайну до педагогічного експерименту було залучено 528 студентів, які були поділені на контрольні групи (КГ) – 328 особи й експериментальні групи (ЕГ) – 200 осіб. Аналіз результатів заліків та іспитів, поданих у екзаменаційних відомостях, художніх проектів, тестових завдань показав, що в КГ та ЕГ навчалися студенти з приблизно однаковим рівнем знань і вмінь у галузі етнодизайну. Подальше експериментальне навчання студентів в КГ здійснювалося за традиційною методикою та змістом, де використовувався загальноприйнятий дидактичний матеріал, усталені у вищій школі форми, методи і засоби навчання. В ЕГ освітній процес здійснювався в оновленому дизайн-освітньому середовищі з використанням удосконаленого змісту традиційних навчальних дисциплін, нових авторських курсів та відповідного навчально-методичного забезпечення реалізації модулів методичної системи навчання етнодизайну.

Формувальний експеримент здійснювався поетапно: перший – навчання етнодизайну майбутніх дизайнерів-виконавців і дизайнерів-техніків; другий – навчання етнодизайну майбутніх художників-конструкторів; третій – навчання етнодизайну майбутніх дизайнерів-дослідників. На першому етапі формувального експерименту вдосконалювався зміст з етнодизайну у позааудиторній роботі (гуртки, студії, майстер-класи), яка проводилася у мистецьких коледжах і вищих художніх професійних училищах, модернізувалися форми і методи діяльності самодіяльних творчих об'єднань у цих закладах мистецького профілю. Із теоретичної моделі освітнього середовища з етнодизайну виокремлено такий середовищний модуль як аудиторне навчальне середовище з етнодизайну; трансформовано зміст програмового забезпечення гуртків і студій шляхом включення експериментального тематичного блоку, достатнього і необхідного для

майбутніх дизайнерів-виконавців і дизайнерів-техніків; використано процесуально-діяльнісний модуль, який передбачав художнє проектування, конструювання і пошукове макетування в етнічному стилі; забезпечено взаємодію традиційних й інноваційних форм організації навчального процесу, способів, прийомів і засобів навчання етнодизайну.

На першому етапі формувального експерименту майбутні дизайнери-виконавці і дизайнери-техніки виявляли здебільшого показники сформованості навчальних досягнень з етнодизайну за результативно-оцінювальним критерієм, здійснюючи художнє проектування етнічних артефактів з використанням трьох видів художніх образів – звукового, зорового та предметно-перетворювального в їх синтезі, взаємодоповненні або автономності.

На другому етапі формувального експерименту вдосконалювався зміст етнодизайну в авторських програмах для студентів-бакалаврів («Рисунок», «Живопис», «Перспектива», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Проектування», «Орнамент та стиль», «Художньо-прикладна графіка» «Етнографічна практика», «Вступ до спеціальності»). Із теоретичної моделі освітнього середовища з етнодизайну виокремлювався такий модуль як музейне середовище з декоративно-прикладного мистецтва і народних художніх промислів. У цьому середовищі студентам-бакалаврам ЕГ пропонувався вільний вибір художніх технік декоративно-прикладного мистецтва (вишивання, художній розпис, плетіння, різьблення, карбування, кераміки та ін.); модернізовано зміст програмового забезпечення шляхом включення експериментального тематичного блоку, достатнього і необхідного для майбутніх художників-конструкторів; використано суб'єктно-організаційний модуль теоретичної моделі методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів (зустрічі та співпраця з членами професійних творчих спілок, представниками інших культур, а також регіональними культурно-просвітницькими установами (музеї, галереї, бібліотеки, виставкові зали та ін.), центрами народного мистецтва та художньо-прикладної творчості); проведено широку пошуково-дослідницьку діяльність з етнодизайну; забезпечено різноманітні форми взаємодії учасників освітнього процесу (майстер-класи; тренінги, організації виставок, екскурсії; навчально-ігрова діяльність, активні та інтерактивні форми взаємодії студентів); задіяна сукупність способів, прийомів і засобів навчання етнодизайну, зокрема використання викладачем різних способів розвитку художньо-образної уяви (загострення, аглютинація, гіперболізація і мінімізація, схематизація, типізація), а також забезпечення студентам вільного вибору прийомів проектування (за наочним зразком, поданим зображенням, словесною інструкцією, власним задумом й уявою).

На другому етапі формувального експерименту майбутні художники-конструктори виявляли здебільшого показники сформованості навчальних досягнень з етнодизайну за процесуально-діялісним критерієм, здійснюючи усвідомлений вибір: соціокультурного середовища циклічних регіонально своєрідних календарно-обрядових свят; музейного середовища для художнього проектування, конструювання і виставкової презентації етнічних творів; аудиторного навчального середовища для художнього проектування.

На третьому етапі формувального експерименту вдосконалювався зміст етнодизайну у програмовому і навчально-методичному забезпеченні авторських

курсів «Методика викладання мистецьких дисциплін» і «Теорія та історія етнодизайну» для студентів-магістрів. Із теоретичної моделі освітнього середовища виокремлювався модуль – етнокультурне середовище циклічних календарно-обрядових свят з такими різновидами етнодизайну: 1) ландшафтів – врахування українського етнічного стилю паркового мистецтва; 2) інтер'єрів – врахування регіональних традицій творів декоративного мистецтва та малярства; 3) костюмів – врахування регіональної своєрідності строю та декору національного одягу; 4) технічних форм – врахування регіональних традицій творів прикладного мистецтва; 5) художньої графіки – врахування традиційних технік осередків художнього розпису; модернізувався зміст програмового забезпечення шляхом включення експериментального тематичного блоку, достатнього і необхідного для майбутніх дизайнерів-дослідників; використано ціннісно-смысловий модуль теоретичної моделі методичної системи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів, який передбачав формування і розвиток соціокультурних цінностей, норм, переконань, схильність до національних традицій, забезпечення в колективі атмосфери емоційного і фізичного благополуччя, а також самодіагностики здібностей до художнього проектування в етнічному стилі; розширено форми взаємодії учасників навчального процесу з переведенням акцентів на самостійну художньо-проектну і науково-дослідницьку діяльність; задіяна сукупність способів, прийомів і засобів навчання етнодизайну, зокрема: моделювання експериментальних ситуацій, художнє проектування, технічне конструювання з використанням засобів САПР; методи розвитку графічних і колористичних навичок, відчуття кольору; умінь композиційних побудов, формотворення, розробки схем орнаментів тощо. На цьому етапі проводилася активна науково-дослідницька діяльність у галузі мистецтвознавства та пошуково-експедиційна робота з етнографії.

На третьому етапі формувального експерименту майбутні дизайнери-дослідники виявляли здебільшого показники сформованості навчальних досягнень з етнодизайну за особистісно-мотиваційним критерієм, демонструючи прагнення до формотворення з урахуванням етнічного стилю і наявності екологічного світогляду; прагнення до декорування в етнічному стилі та цілісність біоадекватного мислення й уяви; беручи участь у спілкуванні та взаємовідносинах із членами особистісно ціннісної етнічної групи й дотримуючись етичної біоадекватної поведінки в етнокультурному та ландшафтному середовищах свого історико-етнографічного регіону.

Числові значення динаміки навчальних досягнень з етнодизайну в учасників експериментального процесу подано у таблиці 1. Узагальнене числове значення *високого рівня* навчальних досягнень з етнодизайну в учасників КГ усіх типів вищих мистецьких навчальних закладів становить 15,8 %, натомість в ЕГ майже вдвічі більше – 30,3 %; *достатній рівень* в КГ продемонструвало 44,8 %, а в ЕГ – 46,1 %; *середнього рівня* в КГ досягнули 39,4 % студентів, а в ЕГ – 23,6 %. Узагальнені числові показники унаочнено в діаграмі на рис. 5.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця навчальних досягнень з етнодизайну студентів контрольних і експериментальних груп наприкінці формувального експерименту

Рівні навчальних досягнень	Перший етап (молодші спеціалісти)		Другий етап (бакалаври)		Третій етап (магістри)	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	15,3	26,0	15,0	36,0	17,3	29,0
Достатній	45,0	48,0	44,7	41,0	44,7	49,0
Середній	39,7	26,0	40,3	23,0	39,0	22,0

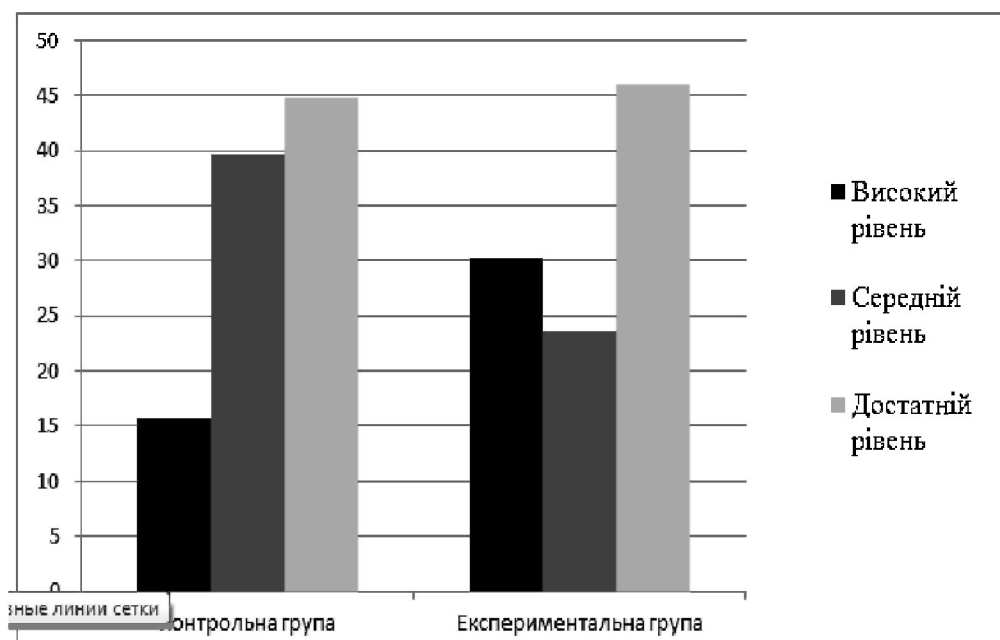

Рис. 5. Узагальнені показники навчальних досягнень з етнодизайну у студентів контрольних і експериментальних груп наприкінці формувального експерименту

Як свідчать результати формувального етапу педагогічного експерименту, у студентів КГ та ЕГ стабільними виявилися числові значення достатнього рівня навчальних досягнень з етнодизайну, які визначають здатність студентів до художнього проектування на площині, використання різних художніх технік тощо, що характерно для художників-графіків з домінуванням творчої образної уяви. Студенти типу «художники-глядачі» з характерним домінуванням мимовільної образної уяви виявилися здебільшого індивідуальними до впливу експериментального дизайн-освітнього середовища та методичної системи навчання етнодизайну.

Показниками критеріїв середнього і високого рівнів характеризуються здатності студентів до художнього проектування об'єктів у просторі, предметно-перетворювальних дій. Для студентів типу «майстри-діячі» (художники предметних форм, дизайнери з довільною формотворчою уявою) апробація експериментального дизайн-освітнього середовища та методичної системи навчання етнодизайну виявилася ефективною, що засвідчено кількісним і якісним аналізом результатів дослідно-експериментальної роботи. Отже, теоретичні моделі дизайн-освітнього середовища та методичної системи навчання етнодизайну за умови їхнього використання у взаємодоповненні забезпечують майбутнім дизайнерам-виконавцям, дизайнерам-технікам, художникам-конструкторам і дизайнерам-дослідникам значне підвищення рівня їхніх навчальних досягнень з етнодизайну.

У процесі статистичної обробки результатів дослідження доведено гіпотезу про те, що вищий середній показник якісних змін рівня навчальних досягнень студентів ЕГ (16,9 %), порівняно з КГ (6,54 %), не зумовлений випадковими чинниками, а є результатом створення дизайн-освітнього середовища, а також цілеспрямованого і послідовного впровадження модулів методичної системи навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми розвитку вітчизняної і зарубіжної дизайн-освіти, узагальнення емпіричного досвіду навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів та отримані результати дослідно-експериментальної роботи дозволяють сформулювати такі висновки:

1. Здійснено ретроспективний аналіз розвитку вітчизняної і зарубіжної дизайн-освіти. Зростає динаміка глобалізації дизайну як виду мистецтва, проектної культури та засобу комунікації. Інтенсивно розвивається комерційний дизайн, який трансформувався на два основних типи: стаф-дизайн – дизайнерські відділи всередині виробничих фірм і підприємств, що вирішують актуальні для підприємств виробничі завдання; незалежний дизайн – самостійні дизайн-фірми або дизайн-бюро, які виконують завдання на замовлення підприємств. Фахівці стаф-дизайну успішно вирішують постійно виникаючі завдання поточної роботи фірм, натомість незалежні дизайнери ефективно планують і розробляють відповідну перспективну й експериментальну продукцію. Етнодизайн, на протигагу комерційному, є перспективним напрямом незалежних дизайнерів-антиглобалістів, творчість яких ґрунтується на використанні національних традицій та народного мистецтва.

У результаті аналізу історичної ретроспективи розвитку дизайну в європейських країнах виокремлено й охарактеризовано його основні етапи, які співвіднесено з динамічною зміною семантичного значення цього поняття: 1) «протодизайн» – перший етап становлення мистецтва опредмечування образів художньої уяви і творчих задумів людини у пластичних формах довілля на засадах гармонійного поєднання краси і доцільності; 2) «художнє конструювання» – другий етап розвитку художньо-промислової дизайн-діяльності, який характеризується домінуванням конструктивізму, переважанням функцій предметів над їх художньо-естетичною привабливістю; 3) «художнє проектування» – третій етап розвитку дизайн-діяльності, для якого характерне художнє проектування середовищ життєдіяльності людини: середовища «людина-природа» – засобами ландшафтного дизайну; середовища «людина-техніка» – засобами промислово-індустріального дизайну; середовища «людина-людина» – засобами дизайну костюмів; середовища «людина-художні образи» – засобами дизайну інтер'єрів; середовища «людина-знакові системи» – засобами графічного дизайну (в т.ч. веб-дизайну); 4) «етнодизайн» – нинішній етап, зумовлений антиглобалізаційними процесами, який осучаснює інтер'єри, одяг, ландшафт та інші форми предметного довілля в етнічному стилі.

З'ясовано, що сучасний термін «дизайн-освіта» походить від історично віддаленої художньо-промислової освіти, яка бере початки в середині ХІХ ст. Різниця між цими термінами полягає в тому, що в дизайн-освіті домінує проектувальний компонент, а в художньо-промисловій переважала предметно-перетворювальна діяльність, яка здійснювалась у макетно-модельних майстернях.

Показником навчальних досягнень була здатність учнів до художнього формотворення, а не проектування. З часом перевага надавалася оцінюванню художніх проектів порівняно із пошуковим макетуванням і моделюванням.

Звісно врахування досвіду зарубіжної дизайн-освіти сприяє розвитку вітчизняної дизайн-освіти. Однак емпіричний досвід української і зарубіжної дизайн-освіти недостатньо відображений у дослідженнях з компаративістики. За аналогією до школи Г. Земпера, Баухауза та інших зарубіжних закладів художньо-промислової освіти український етнодизайн повинен розвиватися з переважанням предметно-перетворювального компонента. Про це також свідчить емпіричний досвід вітчизняної дизайн-освіти, який репрезентований передовсім такими відомими освітніми осередками України, як Харківський технологічний інститут та художньо-промислова школа М. Раєвської-Іванової. З'ясовано роль і значення вітчизняної дизайн-освіти у розвитку художнього проектування та технічної естетики. На основі аналізу матеріалів журналу «Художня праця», які редагував А. Луначарський, обґрунтована тотожність понять «художня праця» і «етнодизайн».

Розкрито зміст результатів порівняльних досліджень у визначеному напрямі, обґрунтовано художньо-педагогічні засади функціонування дизайн-освіти в індустріальному та постіндустріальному періодах соціально-економічного і культурного розвитку України. Обґрунтовано закономірності розвитку та виявлені загальні суперечності у системах дизайн-освіти європейських країн та України.

2. Проаналізовано теорію і практику навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів. З'ясовано, що вітчизняна дизайн-освіта розвивається в гуманітарно-художньому та науково-технічному напрямках (технічна естетика), які співіснують як «дві культури формотворення», відносно відокремлені одна від одної, але єдині за своїм першоджерелом. Визначено, що цим першоджерелом є проектування предметних форм доквілля, а культура формотворення виявляється у специфіці технологій художнього проектування (дизайнерами), технічного конструювання (інженерами-конструкторами), IT-проектування (дизайнерами та інженерами-конструкторами).

Навчання художнього проектування предметного доквілля в етнічному стилі (етнодизайн) є новим напрямом у сучасній дизайн-освіті. Специфікою художнього проектування предметів в етнічному стилі має стати використання етнорегіональних особливостей формотворення і декорування предметного доквілля на історико-етнографічних територіях будь-якої країни й України, зокрема. З'ясовано, що у розвитку та вдосконаленні етнодизайнерської освіти, її зв'язку з наукою і виробництвом існує низка не вирішених проблем: відірваність предметів один від одного та відірваність предметів від життя. Власне останнє є основною перешкодою між дизайнером і навколишнім світом, адже навчання етнодизайну здебільшого не спрямоване на використання набутого досвіду у практиці формотворення з урахуванням регіональних традицій.

Дизайн і його новий напрям етнодизайн повинні стати невід'ємною складовою загальної, професійної і вищої освіти, оскільки етнодизайн включає функціональні методи матеріального пізнання та розвитку етнічної ідентичності. Для ефективного розвитку вітчизняного етнодизайну важливо поєднувати як творчі здобутки національного мистецького і педагогічного досвіду, так і світову, передовсім європейську, практику у цій художньо-технічній галузі.

3. Уточнено формулювання сутності понять «етнодизайн», «етнічна ідентичність», «етнічний стереотип». Результати наукового пошуку свідчать, що етнодизайн розглядається як художньо-проектна технологія, стильовий напрям формотворення, нова парадигма етнічної культури, спосіб опредмечення ментального ставлення представників етносів до своїх ландшафтів тощо. На основі положень Закону України «Про народні художні промисли», уточнено сутність поняття «етнодизайн» – це творче варіювання технологій художніх промислів з урахуванням особливостей формотворення і декорування в історико-етнографічних регіонах України. Актуалізовано низку інших формулювань: етнодизайн – це напрям формотворення та фігуротворення навколишнього середовища в етнічному стилі (В. Тименко); етнодизайн – нова парадигма бачення складного комплексу народної, ремісничої та професійної культури (Ю. Легенький); етнодизайн – це виявлення особливостей організації функцій, специфічне поєднання матеріалів та особливих прийомів їх обробки, спосіб розкриття характерного для національної психології ставлення до ландшафту та організації штучного середовища (А. Іонніков).

Сформульовано авторське визначення сутності етнодизайну як педагогічно доцільно організованого процесу передачі попередніми поколіннями наступним регіонального досвіду художнього проектування з урахуванням автентичних особливостей формотворення і декорування предметного довкілля. Викладачі і студенти повинні розглядати етнодизайн у контексті націєтворення, як початковий етап на шляху творення українського національного стилю у дизайні. З іншого боку, етнодизайн – це вид комплексної міждисциплінарної художньо-проектної діяльності, що синтезує в собі регіональні традиції художньо-матеріальної культури, сучасні гуманітарні, мистецькі та технічні знання, методи художнього проектування та технічного конструювання, спрямовується на створення етнокультурного предметного середовища, естетично оцінюваного як цілісне, співмірне та гармонійне.

Завдяки етнодизайну розвивається етнічний стереотип, під яким розуміється емоційно стійке психічне утворення, що виявляється у прагненні підтримувати спілкування і взаємовідносини з членами особистісно ціннісної етнічної групи, створювати і чуттєво одухотворювати соціальні образи засобами художньої виразності, опредмечено втілювати етнічну своєрідність форми і декору у творах художньо-матеріальної культури свого етносу. Вищим рівнем розвитку етнічного стереотипу у процесі навчання етнодизайну є усвідомлення студентами своєї етнічної ідентичності, тобто приналежності до певної етнічної спільноти, що виявляється у почутті спорідненості з іншими її членами, усвідомленні спільної етнічної історичної пам'яті й уособленні з видатними героїчними і культурними особистостями свого етносу, емоційно виражених зв'язках з історико-етнографічною територією свого етносу.

4. Обґрунтовано теоретичну модель освітнього середовища з етнодизайну у вищих мистецьких навчальних закладах. Аналіз наукових джерел показав, що етнічне предметне середовище – це поняття, що відображає сучасні погляди на процеси взаємодії індивіда, громади, суспільства з навколишнім світом загалом, та з історико-етнографічними регіонами, яким притаманна національно-культурна автентичність. Етнічне предметне середовище є результатом предметно-

перетворювальної діяльності, адже створюється людиною з природного матеріалу для задоволення духовних і матеріальних потреб. У процесі художнього проектування етнічного предметного середовища виявляються інтелектуальні, етичні, естетичні й інші здібності, майстерність і творчість людини. Як свідчать результати дослідження, естетичне ставлення до навколишнього світу, непереборне бажання творити «за законами краси», занурюючись у народну культуру свого народу, через пізнавальні, етичні, розумові, фізичні форми життєдіяльності стають органічною потребою для студентів створювати предметне середовище засобами етнодизайну.

У дослідженні пропонується теоретична модель освітнього середовища з етнодизайну, яка ґрунтується на наукових підходах (середовищний (інвайронментальний), інтегративний, особистісно орієнтований, діяльнісний, проектувальний) та принципах етнокультурності, екологічності, економічності; універсальності знань з пластичних видів мистецтв; автентичності регіонального народного мистецтва; етніки; аксіологічності; конструктивності; пластичності та ін. Ця модель містить такі модулі: етнокультурне середовище циклічних календарно-обрядових свят; музейне середовище з декоративно-прикладного мистецтва і народних художніх промислів; аудиторне навчальне середовище з етнодизайну. Етнодизайн у середовищі ландшафтів виявляється в етнічному стилі паркового мистецтва, в інтер'єрному середовищі – як регіональні традиції творів декоративного мистецтва та малярства, у середовищі форм одягу (костюмів) – як своєрідний стрій і декор національного одягу різних регіонів, у технічному середовищі – як регіональні традиції творів прикладного мистецтва, у художній графіці – як традиційні техніки осередків художнього розпису.

Ефективна реалізація теоретичної моделі освітнього середовища з етнодизайну можлива при створенні низки педагогічних умов, а саме використання: 1) циклічної підсистеми мовленнєвих, музичних, вокальних способів творення синтетичних художніх образів календарно-обрядових свят; 2) дизайн-пропозицій автентичних орнаментальних мотивів історико-етнографічних регіонів України як засобів візуалізації художніх образів календарно-обрядових свят; 3) сукупності прийомів художнього проектування атрибутів календарно-обрядових свят і їх сакрального застосування у циклічній календарній обрядовості; 4) підсистеми поетапної стилізації середовищ життєдіяльності (людина-природа, людина-людина, людина-художні образи, людина-техніка, людина-знакові системи) засобами етнодизайну; 5) підсистеми автентичних художніх технік декоративно-прикладного мистецтва, народних художніх промислів і ремесел.

Завдяки забезпеченню студентам вибору особистісно-ціннісного освітнього середовища, сприятливого для досягнення успіхів у навчанні з етнодизайну, досягається диференційований вибір студентами особистісно-ціннісних середовищ для художнього проектування в етнічному стилі предметів навколишнього світу.

5. З'ясовано особливості середовищного підходу до розвитку етнічної ідентичності у студентів вищих мистецьких навчальних закладів засобами етнодизайну. Природно, що етнічне середовище перебуває в органічній взаємодії із життєвим простором, життєвими прагненнями, життєдіяльністю етнонаціональної особистості. Етнічне середовище утворюється із «ментального прагнення», внутрішнього інформаційно-особистісного простору етнонаціональної особистості,

яке задовольняється відповідним зовнішнім предметним етносередовищем – природним ландшафтом, традиціями формотворення, колористики, декорування тощо. «Ментальне прагнення» особистості «опредмечується» в етнокультурному довіллі і навпаки – етнокультурне довілля пробуджує «ментальне прагнення».

Встановлено роль різноманітних освітньо-виховних заходів у розвитку етнічної ідентичності студентів, під якою розуміється усвідомлення людиною своєї приналежності до певної етнічної спільноти, що виявляється у почутті спорідненості з іншими її членами, збереження спільної етнічної історичної пам'яті й уособлення з видатними героїчними і культурними особистостями свого етносу, емоційно виражених зв'язках з історико-етнографічною територією свого етносу. Етнічна ідентичність майбутніх фахівців у галузі етнодизайну характеризується екологічним світоглядом, цілісним біоадекватним мисленням, етичним способом поведінки в етнокультурному середовищі та його природному ландшафті. Розвиток етнічної ідентичності можливий за наявності у студентів етнічного стереотипу – емоційно стійкого психічного утворення, що виявляється у прагненні підтримувати спілкування та взаємовідносини з членами особистісно ціннісної етнічної групи, створювати і чуттєво одухотворювати соціальні образи засобами художньої виразності, опредмечено втілювати етнічну своєрідність форми і декору у творах художньо-матеріальної культури свого етносу.

6. Розроблено і апробовано методичну систему навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів. Теоретичними засадами цієї методичної системи є парадигма антиглобалістського руху за збереження етнокультурних цінностей і традицій та методологія біоенергетичного і географічного детермінізму. Методологією біоенергетичного та географічного детермінізму зумовлюється середовищний (інвайронментальний) підхід до навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів, яке здійснюється з урахуванням принципів етнокультурності, екологічності, економічності. Ці принципи у взаємодоповненні забезпечують сталий розвиток етноособистості й етнокультурного середовища, а отже й етнічного стереотипу та етнічної ідентичності студентів вищих мистецьких навчальних закладів.

Структура ефективно функціонуючої методичної системи містить такі компоненти: зміст етнодизайну, розроблений на засадах інтердисциплінарного та інтегративного підходів; активні й інтерактивні способи взаємодії студентів і викладача на заняттях з етнодизайну у комплексно спроектованому середовищі; взаємодія традиційних та інноваційних способів, прийомів і засобів навчання етнодизайну. Інтегрований курс з етнодизайну містить тематику календарно-обрядових свят: весняних, літніх, осінніх, зимових, що сприяє взаємозв'язку етнонаціональної особистості з природними ландшафтами українських регіонів; тематичні блоки з художнього проектування ландшафтів, інтер'єрів, костюмів, технічних конструкцій, художньої графіки з урахуванням регіональних особливостей формотворення та декорування; тематичні блоки з традиційних художніх технік декоративно-прикладного мистецтва та народних художніх промислів і ремесел.

Інтерактивні способи взаємодії студентів і викладача на заняттях з етнодизайну доцільно здійснювати комплексно: 1) у регіональному етнокультурному середовищі – участь у циклічних календарно-обрядових святах і етнофестивалях;

2) у навчальному середовищі вищих мистецьких закладів – здійснюючи етнічно зорієнтоване художнє проектування ландшафтів, інтер'єрів, костюмів, технічних конструкцій, художньої графіки; 3) у музейному середовищі та позааудиторній діяльності – шляхом вибору особистісно ціннісних технік декоративно-прикладного мистецтва і технологій народних художніх промислів і ремесел.

Методичною системою передбачено використання інноваційних способів, прийомів і засобів навчання етнодизайну, зокрема: поєднання викладачем вербальних, сенсорних, структурних способів методичного впливу на студентів; забезпечення студентам вибору методик та етапів художнього проектування; використання викладачем прийомів розвитку художньо-образної уяви; забезпечення студентам вибору прийомів проектування: за наочним зразком, поданим зображенням, словесною інструкцією, власним задумом або уявою; комплексне використання художніх засобів виразності у навчанні етнодизайну.

Доцільними виявилися інші способи, прийоми і засоби навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів, зокрема: пропедевтична образотворча діяльність; поділ студентської групи на умовні мікрогрупи; виконання навчальних завдань творчого характеру; використання інноваційних методів навчання та традицій народної педагогіки; створення творчої атмосфери, об'єктивність і доброзичливість в оцінюванні результатів творчої художньо-трудової діяльності; робота в архівах бібліотек і фондах краєзнавчих, етнографічних музеїв, організація екскурсій, подорожей, етнографічних експедицій, зустрічей з народними майстрами, організація виставок студентських творчих робіт, участь у традиційних народних святах і етнофестивалях, науковий пошук у процесі підготовки випускових робіт та ін.

7. Узагальнено результати експериментального дослідження і визначено шляхи їх впровадження у дизайн-освітньому середовищі України. Оцінювання навчальних досягнень з етнодизайну у студентів вищих мистецьких освітніх закладів здійснено з урахуванням трьох критеріїв: 1) вибору особистісно-ціннісного середовища, сприятливого для розроблення і впровадження художніх проєктів в етнічному стилі (процесуально-діяльнісний критерій); 2) розвитку етнічного стереотипу й етнічної ідентичності засобами етнодизайну (особистісно-мотиваційний критерій); 3) сформованості інтегральної проєктно-художньої дії у майбутніх фахівців етнодизайну (результативно-оцінювальний критерій). Визначено показники кожного критерію оцінювання навчальних досягнень з етнодизайну у студентів вищих мистецьких навчальних закладів. З урахуванням обраних критеріїв і показників визначено високий, достатній та середній рівні навчальних досягнень з етнодизайну.

Формувальний експеримент у здійснювався у вищих мистецьких навчальних закладах поетапно: перший етап (пропедевтики дизайн-освіти) – це формувальний експеримент зі студентами мистецьких коледжів та учнями вищих художніх професійних училищ, які отримували дипломи дизайнерів-виконавців і дизайнерів-техніків; другий етап (традиційної дизайн-освіти) – формувальний експеримент зі студентами-бакалаврами вищих мистецьких навчальних закладів, які за класифікатором професій набувають кваліфікації художників-конструкторів (дизайнерів); третій етап (інноваційної дизайн-освіти) – формувальний експеримент зі студентами-магістрами, які за Класифікатором професій набувають кваліфікації

дизайнерів-дослідників і мистецтвознавців у галузі образотворчого мистецтва, декоративно-прикладного мистецтва, художніх народних промислів і ремесел.

На першому етапі формувального експерименту вдосконалювався зміст навчання етнодизайну у межах позааудиторної (гурткової, студійної) роботи, використовувалися традиційні та інноваційні методи і засоби організації та здійснення діяльності гуртків (студій) художньо-прикладної творчості у мистецьких коледжах і вищих художніх професійних училищах. На другому етапі формувального експерименту вдосконалювався зміст академічних мистецьких дисциплін («Рисунок», «Живопис», «Перспектива») шляхом включення змістових ліній з етнодизайну, а також впроваджувалися авторські навчальні програми для студентів-бакалаврів («Декоративно-прикладне мистецтво», «Проектування», «Орнамент та стиль», «Художньо-прикладна графіка», «Вступ до спеціальності»). На третьому етапі формувального експерименту вдосконалювався зміст з етнодизайну у програмовому і навчально-методичному забезпеченні навчальної дисципліни «Методика викладання мистецьких дисциплін», а також впроваджувався авторський курс «Теорія та історія етнодизайну» для студентів-магістрів.

За результатами дослідження узагальнене числове значення високого рівня навчальних досягнень з етнодизайну встановлено у 15,8 % учасників контрольних груп усіх типів вищих мистецьких навчальних закладів та майже вдвічі вище (30,3 %) – в експериментальних групах; достатнього рівня досягли 44,8 % учнів та студентів контрольних та 46,1% – експериментальних груп; середнього рівня – відповідно в контрольних групах – 39,4 % і експериментальних – 23,6 %.

Якісний аналіз узагальнених числових показників рівнів сформованості навчальних досягнень з етнодизайну у студентів вищих мистецьких навчальних закладів засвідчив стабільність числових значень достатнього рівня як у контрольних, так і в експериментальних групах. Це показники природної здібності студентів типу «художники-графіки» до художнього проектування на площині, використання образотворчих умінь з етнодизайну, декорування в етнічному стилі готових форм предметів, виробів тощо. Числові показники середнього та високого рівнів сформованості навчальних досягнень з етнодизайну у студентів експериментальних групах виявилися більш вагомими. Ці показники засвідчують здатність студентів до художнього конструювання у просторі, використання предметно-перетворювальних умінь у різних середовищах (етнокультурному середовищі циклічних календарно-обрядових свят, середовищі з декоративно-прикладного мистецтва і народних художніх промислів, навчальному середовищі майстерень з етнодизайну). Отже, теоретичні моделі дизайн-освітнього середовища та методичної системи навчання етнодизайну за умови їхнього використання у взаємодоповненні забезпечують майбутнім дизайнерам-виконавцям, дизайнерам-технікам, художникам-конструкторам і дизайнерам-дослідникам значне підвищення навчальних досягнень з етнодизайну у вищих мистецьких навчальних закладах.

Результати дослідження впроваджуються у дизайн-освітньому середовищі України з урахуванням суспільних потреб у дизайнерах, фах який зазначений у вітчизняному Класифікаторі професій. Методична система навчання етнодизайну може бути використана у мистецьких навчально-наукових комплексах «Вище художнє професійне училище – Мистецький коледж – Інститут мистецтв».

Здійснене дослідження не претендує на вичерпність вирішення всіх проблем з методики навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів. Науково-дослідною роботою започатковано новий напрям психолого-педагогічних досліджень проблем технологій і дизайну: формотворення і декорування навколишнього предметного світу в етнічному стилі з урахуванням антиглобалістичної освітньої парадигми.

**Основні результати дисертаційного дослідження
висвітлено у таких публікаціях автора:**

Монографії

1. Руденченко А. А. Розвиток обдарованості студентів вищих навчальних закладів засобами етнодизайну : теорія і практика : [монографія] / А. А. Руденченко; за ред. проф. В. П. Тименка. – К. : Вид. НПУ ім. Драгоманова, 2016. – 376 с.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Руденченко А. А. Етнопедагогічні аспекти навчання декоративного розпису / А. А. Руденченко // Наукові записки : зб. наук. праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К., 2011. – Вип. 78. – С. 124-129.

3. Руденченко А. А. Формування фахової підготовки студентів мистецьких навчальних закладів засобами етнодизайну / А. А. Руденченко // Вісник Харківської академії дизайну і мистецтв: зб. наук. праць / за ред. Даниленка В. Я. – Харків : ХДАДМ, 2011. – С. 29-31.

4. Руденченко А. А. Основи фахової підготовки з етнодизайну студентів мистецьких навчальних закладів / А. А. Руденченко // Наукові записки : зб. наук. праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К., 2012. – Вип. 100. – С. 188-192.

5. Руденченко А.А. Аналіз сутності обдарованості особистості та її суголосність талановитості й геніальності / А. А. Руденченко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. праць ХНТУ. – Вип. 1 (6). – Херсон, 2012. – С. 370-375.

6. Руденченко А. А. Світоглядна та соціокультурна сутність дизайну / А. А. Руденченко // Вісник Харківської академії дизайну і мистецтв : зб. наук. праць / за ред. Даниленка В. Я. – Харків : ХДАДМ, 2012. – С. 27-31.

7. Руденченко А. А. Творчі засади навчання учнів декоративному розпису засобами етнодизайну / А. А. Руденченко // Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія і практика : зб. наук. праць. – Вип. 7. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2012. – С. 188-194.

8. Руденченко А. А. Теоретичні аспекти ментальної своєрідності в дизайні / А. А. Руденченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. УДПУ ім. П. Тичини. – Умань, 2012. – Вип. 6. – С. 223-229.

9. Руденченко А. А. Теоретичні основи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів / А. А. Руденченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць УДПУ ім. П. Тичини. – Умань, 2013. – Вип. 8. – С. 100-107.

10. Руденченко А. А. Теоретико-методологічні засади навчання етнодизайну обдарованих студентів у вищих мистецьких навчальних закладах / А. А. Руденченко // Наукові записки : зб. наук. праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К., 2013. – Вип. 112. – С. 152-159.

11. Руденченко А. А. Методологічні основи навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах / А. А. Руденченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип. 110. – С. 278-282.

12. Руденченко А. А. Психолого-педагогічні аспекти вивчення проблеми обдарованості особистості / А. А. Руденченко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб. наук. праць ХНТУ. – Вип. 2 (9). – Херсон, 2013. – С. 272-280.

13. Руденченко А. А. Етнодизайн як міждисциплінарний феномен створення творчого освітнього простору / А. А. Руденченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць УДПУ ім. П. Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О.О., 2014. – Вип. 10. – Ч. 3. – С. 140-147.

14. Руденченко А. А. Середовищний підхід до навчання студентів етнодизайну у вищих навчальних закладах / А. А. Руденченко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: зб. наук. праць ХНТУ. – Вип. 1 (12). – Херсон, 2015. – С. 28-31.

15. Руденченко А. А. Особливості та організаційно-педагогічні засади проектування творчого освітнього простору вищому мистецькому навчальному закладі / А. А. Руденченко // Наукові записки. – Вип. 143. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2016. – С. 79-84.

16. Руденченко А. А. Індивідуально-диференційований підхід до творчого розвитку особистості студентів у процесі етнодизайнерської діяльності / А. А. Руденченко // Естетика і етика педагогічної дії : зб. наук. праць. – Полтава: Полтавський літератор, 2016. – С. 140-150.

*В зарубіжних та наукових фахових виданнях України,
зарєєстрованих у міжнародних наукометричних базах*

17. Руденченко А. А. Этнодизайн : организационно-педагогические условия проектирования творческой образовательной среды художественных учебных заведений / А. А. Руденченко // Отечественная и зарубежная педагогика : Журнал ФГНУ Российской академии образования. – Вип. 3 (18). – Москва, 2014. – С. 123-131.

18. Руденченко А. А. Проектирование и технологии в этнодизайне / А. А. Руденченко // Педагогика. Теория. Практика : сб. науч. трудов. – Варшава: Изд. «Diamond trading tour», 2014. – С. 36-43.

19. Руденченко А. А. Методологічні засади вивчення проблеми обдарованості особистості / А. А. Руденченко // Ідентифікація особистості та групи : психолого-педагогічний та соціокультурний аспект : зб. наук. праць. – Прага: Вид. «Sociosfera-CZ», 2014. – С. 183-192.

20. Руденченко А. А. Етнодизайн як наукова та практична складова створення творчого освітнього простору / А. А. Руденченко // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології : зб. наук. праць ХНТУ. – Вип. 1 (12). – Херсон: Грін Д.С., 2015. – С. 100-104.

21. Руденченко А. А. Інноваційний підхід до розв'язання проблеми виявлення підтримки обдарованої особистості / А. А. Руденченко // Науковий огляд. – Вип. № 4 (25). – К., 2016. – С. 76-90.

22. Руденченко А. А. Методика навчання майбутніх фахівців в галузі етнодизайну / А. А. Руденченко // Науковий огляд. – Вип. № 9 (30). – К., 2016. – С. 125-139.

Матеріали конференцій, тези доповідей

23. Руденченко А. А. Декоративний розпис як складова українського етнодизайну / А. А. Руденченко // Становлення і розвиток етнодизайну : український та європейський досвід. – Кн. 2 : зб. наук. праць. – Полтава : Полтавський літератор, 2012. – С. 60-65.

24. Руденченко А. А. Використання цінностей етнодизайну у навчально-виховному процесі / А. А. Руденченко // Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. праць. ВНЗ «Інститут реклами», 2010. – Вип. 12. – С. 78-82.

25. Руденченко А. А. Ментальні засади національно-культурної своєрідності в дизайні / А. А. Руденченко // Становлення і розвиток етнодизайну : український та європейський досвід. – Кн. 1 : зб. наук. праць. – Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2014. – С. 409-412.

26. Руденченко А. А. Використання етнодизайну для проектування навчально-виховного середовища у вищих мистецьких навчальних закладах / А. А. Руденченко // Професійна мистецька освіта і культура : виклики ХХІ століття : матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф. – К.: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – С. 656-667.

27. Руденченко А. А. Теоретико-методологічні засади розвитку етнодизайну як соціального, культурологічного та педагогічного феномену / А. А. Руденченко // Проблеми та перспективи розвитку маркетингу, зв'язків із громадськістю та дизайну в рекламній індустрії / за ред. В. Б. Захожая : зб. наук. праць. – К. : ДП Вид. дім «Персонал», 2016. – С. 216-219.

Навчальні посібники

28. Руденченко А. А. Вступ до спеціальності. Дизайн : навчальний посібник / А. А. Руденченко. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 88 с.

Навчально-методичні комплекси та програми

29. Руденченко А. А. Етнографічна практика : програма навчальної дисципліни [для студ. напр. підгот. 6.020207 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : КУ імені Б. Д. Грінченка, 2010 – 31 с.

30. Руденченко А. А. Вступ до спеціальності : програма навчальної дисципліни [для студ. напр. підгот. 6.020207 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : КУ імені Б. Д. Грінченка, 2013 – 31 с.

31. Руденченко А. А. Теорія та історія етнодизайну : програма навчальної дисципліни [для студ. напр. підгот. 8.02020701 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : КУ імені Б. Д. Грінченка, 2013 – 67 с.

32. Руденченко А. А. Проектування : програма навчальної дисципліни [для студ. напр. підгот. 8.02020701 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : КУ імені Б. Д. Грінченка, 2014. – 39 с.

33. Руденченко А. А. Рисунок : навч.-метод. комплекс [для студ. напр. підгот. 8.02020701 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : Інститут реклами, 2010 – 34 с.

34. Руденченко А. А. Живопис : навч.-метод. комплекс [для студ. напр. підгот. 8.02020701 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : Інститут реклами, 2010. – 35 с.

35. Руденченко А. А. Рисунок : навч.-метод. комплекс [для студ. напр. підгот. 6.020207 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : Інститут реклами, 2013 – 57 с.

36. Руденченко А. А. Живопис : навч.-метод. комплекс [для студ. напр. підгот. 6.020207 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К. : Інститут реклами, 2013 – 64 с.

37. Руденченко А.А. Декоративно-прикладне мистецтво : навч.-метод. комплекс [для студ. напр. підгот. 6.020207 «Дизайн»] / А. А. Руденченко. – К.: Інститут реклами, 2013 – 64 с.

38. Руденченко А. А. Художньо-прикладна графіка : навч.-метод. комплекс [для студентів спеціальності 5.020201 «Образотворче мистецтво»] / А. А. Руденченко. – Богуслав : КВНЗ КОР «Богуславський гуманітарний коледж імені І. С. Нечуя-Левицького», 2015. – 102 с.

39. Руденченко А. А. Орнамент та стиль : навч.-метод. комплекс [для студ. напр. підгот. 6.020208 «Декоративно-прикладне мистецтво»] / А. А. Руденченко. – К. : Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука, 2016. – 25 с.

АНОТАЦІЯ

Руденченко А.А. Теоретичні і методичні засади навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (технічні дисципліни). – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

У науково-дослідній роботі вирішено проблему навчання майбутніх фахівців етнодизайну у вищих мистецьких навчальних закладах. У дисертації представлено: обґрунтування моделі освітнього середовища з етнодизайну на теоретичних засадах вчення В. Вернадського про «живу матерію» біосфери; розробку і експериментальну апробацію методичної системи навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах з урахуванням концепції Л. Гумільова про етноси як природний і біологічний феномен; положення наукового напрямку етнокультурної самоідентифікації особистості.

Уточнено сутність ключових понять досліджуваної проблеми: «етнодизайн», «етнічний стереотип», «етнічна ідентифікація». Обґрунтовано відбір тематичних блоків авторського програмового і навчально-методичного забезпечення з етнодизайну на засадах концепції сталого розвитку, взаємодоповнюваності соціокультурної, екологічної, економічної складових цієї концепції. Визначено основні джерела розвитку етнодизайну: автентичні традиції декоративно-прикладного мистецтва, циклічні календарно-обрядові свята, народні художні промисли різних історико-етнографічних регіонів України.

Шляхом дослідно-експериментальної перевірки підтверджено ефективність розробленої методичної системи навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах.

Ключові слова: етнодизайн, етнічна ідентифікація, етнічний стереотип, теоретична модель освітнього середовища з етнодизайну; методична система навчання етнодизайну, вищі мистецькі навчальні заклади, студент, викладач, дизайнер.

Руденченко А.А. Теоретические и методические основы обучения этнодизайна студентов высших художественных заведений. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (технические дисциплины). – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2016.

Научно-исследовательская работа представляет решение проблем обучения будущих специалистов этнодизайна в высших художественных учебных заведениях. В диссертации представлено: обоснование модели образовательной среды этнодизайна на теоретических основах учения В. Вернадского о «живой материи» биосферы; разработку и апробацию методической системы обучения этнодизайна студентов в высших художественных учебных заведениях с учетом концепции Л. Гумилева об этносе как естественном и биологическом феномене; положения научного направления этнокультурной самоидентификации личности.

Уточнена сущность ключевых понятий исследуемой проблемы: «этнодизайн», «этнический стереотип», «этническая идентичность». Концептуальные основы исследования обусловлены теорией устойчивого развития общества. Обоснованно отбор тематических блоков авторского программного и учебно-методического обеспечения по этнодизайну на основе концепции устойчивого развития, взаимодополняемости экологической, экономической, социокультурной составляющих этой концепции. Экологическую составляющую обеспечивает традиционное декоративно-прикладное искусство, экономическая составляющая – это техническое творчество, социокультурная – обеспечивается художественным творчеством, а этнический дизайн обеспечивает все виды выше перечисленные творчества.

Актуализирована методика обучения дизайна как художественно-технической деятельности; указаны ее отличия от методики обучения изобразительного искусства. Научно обоснована, разработана и апробирована методика обучения этнодизайна студентов высших художественных учебных заведений.

Определены основные источники развития этнодизайна: аутентичные традиции декоративно-прикладного искусства, циклические календарно-обрядовые праздники, народные художественные промыслы и ремесла разных историко-этнографических регионов Украины.

В диссертации представлена взаимосвязь этапов экспериментальной апробации методической системы этнодизайна и компонентов (модулей) теоретической модели образовательной среды высших художественных учебных заведений; обосновано содержание образовательных программ и учебно-методических рекомендаций по этнодизайну для учебно-научных комплексов «Высшее художественное профессиональное училище – Художественный колледж – Институт искусств».

Сформулированы методологические основы обучения этнодизайна студентов высших художественных учебных заведений, представлены теоретические основы и раскрыт практический опыт обучения этнодизайна; теоретически обоснована концепция и разработана модель методической системы обучения этнодизайна студентов, обоснована методика проектирования личностно-развивающей среды студентов, исследована возможность использования методической системы и внедрение результатов исследования в практику работы высших художественных учебных заведений Украины.

Путем опытно-экспериментальной проверки подтверждена эффективность разработанной методической системы обучения этнодизайна студентов в высших художественных учебных заведениях.

Ключевые слова: этнодизайн, этническая идентификация, этнический стереотип, теоретическая модель образовательной среды этнодизайна; методическая система обучения этнодизайна, высшие художественные учебные заведения, студент, преподаватель, дизайнер.

ABSTRACT

Rudenchenco A.A. Theoretical and methodical bases of the ethnic design education for gifted students in higher art educational establishments. – Manuscript.

Candidate of Pedagogic Sciences degree dissertation, speciality 13.00.02 – educational theory and method (technical subjects). – M. P. Drahomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2016.

The research work studies the solution of the future problems with the ethnic design specialists' education in higher art educational establishments. The dissertation represents the following concepts: basic ethnic design study environment models, based on Vernadsky's "living matter" of the biosphere teachings; the development and experimental approbation of the methodical ethnic design study for higher art educational establishments students, taking into consideration L. Humilev's concept of the ethnos as a natural and biological phenomena; scientific direction of the individual ethnic and cultural self-identification.

The essence of the research subject key concepts, i.e. "ethnic design", "ethnic stereotype", "ethnic identity", is clarified. The conceptual research bases are provided by the steady development concept. The selection of the author's program, study and methodic ethnic design provision thematic blocks is based on the steady development concept, the complementarity of the ecologic, economic, social and cultural components of the concept. The ecologic component is provided by arts and crafts creation, the economic component is technical creation, social and cultural component is provided by the artistic creation, and all the creation types provide the ethnic design.

The method of the ethnic design education as an artistic and technical activity is actualized; the difference from the method of the visual arts study is provided. The method of the ethnical design education for higher art educational establishments is scientifically proven, developed and approbated.

The main ethnic design development sources, i.e. arts and crafts authentic traditions, regular calendar ritualistic holidays, historical and ethnographical folk artistic crafts of the Ukrainian regions, are specified.

The dissertation provides the interconnection between the experimental stages of the methodic ethnic design system approbation and the components (modules) of the higher educational establishments study environment theoretical model; it substantiates the contents of the ethnic design educational programs, educational and methodical recommendations for «Higher Art Professional Institute – College of Art – Art Institute» curriculum and instructional kit.

Methodical bases of the ethnic design education for students in higher art educational establishments are formulated, theoretical bases and practical experience of the ethnic design study are provided and discovered; the concept and pedagogical model of the student education is theoretically substantiated and developed, the planning method of the

student personal development environment is substantiated, the possibility of the methodical system use and the implementation of the results into Ukrainian design education is researched.

The efficiency of the ethnic design education for students in higher art educational establishments is affirmed by experimental verification.

Keywords: ethnic design, ethnic identification, ethnic stereotype, theoretical model of the ethnic design study environment; methodical ethnic design education system, higher art educational establishments, student, teacher, designer.